2. III. 29

Bv. 79

79

26512

PUČKA KNJIŽNICA

IZDAVANA

DRUŠTVOM SVETOJERONIMSKIM.

KNJIGA LXXIX.

O PRISTOJNOM PONAŠANJU I O ČISTOĆI.

NAPISAO

J. KOTARSKI.

ZAGREB.
TISAK K. ALBRECHTA.
1890.

Akvinac

O PRISTOJNOM PONAŠANJU I O ČISTOĆI.

ZA PUK NAPISAO

JOSIP KOTARSKI
ŽUPNIK LOBORSKI.

NA SVIET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

ZAGREB.
TISAK K. ALBRECHTA.
1890.

DOMINIKANSKI FIL. - TEOL. ZBOR
„AKVINAC"
DUBROVNIK

Predgovor.

Tko nije čuo češće, gdje su ljudi ovako o nekom čovjeku govorili: Taj izgleda, kao da je iz šume utekao, kao da nije medju ljudima živio, kao da je voda izgorjela u njegovu selu, taj je kao cerova (hrastova) kora i t. d. Na te rieči čuju se odgovori: Kako zna tako se i ponaša.

Mnogim se ljudem zbilja tako pravo prigovara. Da se neki ljudi nečedno ponašaju u društvu, a drugi da dolaze neuredni u društvo, krivo je ponajviše, što ti ljudi ne znaju, kako treba da se pošten i uredan čovjek ponaša u društvu. Ovimi redci želim ja podučiti naš puk, medju kojim se nalazim i kojega su mi prilike dobro poznate, kako mu se je vladati u raznih zgodah života, i dati mu neka pravila o čistoći.

Naobražen čitalac neka ima na pameti, da ovo pišem za puk.

Čitaj dakle, narode, marljivo i zapamti si, što morda do sada nisi znao. Dao dragi Bog, ne bio mi moj trud uzalud!

U Loboru, mjeseca siečnja 1890.

I. K.

I. O pristojnu vladanju u obće.

Čovjek bio bogat ili siromak, bio star ili mlad mora nastojati, da od dana do dana napreduje, da bude svakim danom pametniji. Bez nauke, poduke i dobra primjera ostao bi čovjek uvieke na nizkom stepenu naobraženosti, bio bi sličan divljaki, koja tekar onda rodi slastan rod, kad se oplemeni.

Nitko se učen ne rodi. Zato valja, da učeniji podučavaju neuke, te ne bi bilo liepo, da bi im neuk čovjek bio neugodan i mrzak, kada se k njima približi.

Bogat li si, zahvali na tom daru dragomu Bogu, a sirotinju ne oduravaj, da joj težkih dana još težimi ne učiniš.

Starost mudrost: veli se u nas; zato treba da starci prednjače svojim govorom i pristojnim ponašanjem mladeži. No veli se takodjer: starost slabost, starost bolest, a iz toga sliedi, da su mladići dužni strpljivo snašati staračke mušice i hirove, i kloniti se svega, čim bi mogli starce ozlovoljiti recimo n. pr. izsmijavanjem, a vazda izkazivati čast i poštovanje ne samo onim, koji se broje u članove obitelji i rodbinstva, ili koji su nam prijatelji i dobročinitelji, već treba biti prema svakomu čovjeku uljudan i uslužan.

Kada se čovjek nalazi u društvu, neka si liepo i čedno pogleda, tko je oko njega, i prema tomu neka se

prilagodi, da nikoga od nazočnih svojom rieči ili ponašanjem ne uvriedi.

Ne sumnjaj ni o kom kakova zla, ne sudi ni o kome zlo, i ne dolazi u društvo s tom nakanom, da komu spočitneš njegovu manu ili da hotimice tražiš na njem samo ono, što je zlo, a dobre mu strane kao ne vidiš ili bolje, ne ćeš da ju vidiš. Svakomu je poznata rečenica Spasiteljeva: „Što hoćeš, da drugi tebi čini, čini i ti drugome.“ Za volju tih rieči budi udvoran, uslužan prema svakomu, pomozi mu, ali ne s namjerom, da opeta on tebi što dobra učini, te ne iščekuj zato nagradu, to će bo sam od sebe svako rado učiniti, i bez tvoje opomene; s toga ne valja upozorivati ljude na svoju uslugu i pomoć, koju smo im mi dali.

Budimo uviek iskreni, jer ljudi ne vide rado u svom društvu čovjeka podmukla i licemjera. Takov čovjek ne će nikomu omiliti. Ako uvidjaš, da bi istina koga mogla uvrediti, biti će pametnije, da ju zašutiš, nego da si bližnjega njom razljutiš, ako je baš ne moraš reći.

Svatko mora biti gospodar svoje rieči ili košto se obično veli: muž od rieči. Ako što obećaš, obećanje drži; jer „prije izpeci, onda reci“ t. j. promisli najprije a tada obećaj. Drukčije ti ne će prijatelji vjerovati, niti se u tebe pouzdavati, a niti te štovati.

Uvriedi li te tko u životu, ne vraćaj mu uvrede uvredom. Ne drži se one poganske: „Tko se ne osveti, taj se ne posveti,“ već se drži one sv. pisma: „Osveta i srditost prikraćuju dneve života, srditost je proždirajuća vatra.“ Koliki su već osvetu platili svojim životom i svojim zdravljem. Istina je, da uvreda čovjeka boli dugo, ali g. Bog je rekao: „Moja je osveta, ja sam Gospodin.“ Kada vidiš, da onaj, koji te je uvriedio, nije vriedan, da mu što na to odvratiš, onda radje zašuti i uvredu pregori. Usuprot tako pronadješ za shodno i misliš, da će

mu tvoja obrana biti na ponuku, da će se u buduće uljudno ponašati, možeš mu reći ali čedno i ozbiljno.

Bio pred poglavarom, bio medju prijatelji, u polju, u kući ili gdje mu drago pokazuj se pristojnim, dobroćudnim i uslužnim prema svakomu, i ponizan; jer kako goder oholi ljudi posvuda svadju uzrokuju, tako ponizni ljudi sa svimi u ljubavi i slogi živu. Vladaj se po pravilih, koja ćeš redom u ovoj knjizi naći, te ćeš bit Bogu mio, a i ljudi će te štovati i ljubiti.

II. Ovako drži tielo i udove njegove.

Najplemenitiji stvor Božji na zemlji jest čovjek, koga je Bog postavio gospodarom svih zemaljskih stvorova. Tielo napravio mu je Bog od zemlje, a dušu mu nadahnuo. To tielo je sa svimi udovi tako skladno uredjeno, da čovjek može hodati uzpravno, česa kod nijedne životinje ne opažamo.

Zdrav dakle čovjek neka hodi ravno, ali ne bahato, da mu se iz držanja razabire prezir drugih i odurna oholost, zbog česa bi se čovjeku pravedno moglo reći: prazan klas.

Kretanje tiela neka odaje čednost čovjeka.

Previjanje tiela na sve strane čini čovjeka smiešnim baš onda, kada misli, da fino koraca i kada si umišlja, da se njegovo držanje i ukočeno stupanje drugim mili.

Zdrav čovjek neka ne stupa pognute glave i tiela, osim ako je star, a niti da stupa, obiestno uzvinuv otraške glavu i tielo, kao da su mu krsta (križa) slo-

mljena. Stupaj ravno i naravski t. j. kako to tvoja narav traži.

Cielo tielo treba si više puta u godini oprati i uviek čisto držati; jer će mu se inače ljudi uklanjati sbog neugodna vonja.

Čovječje tielo ima više udova kao:

1. glavu, a na ovoj a) oči, b) ustne, c) nos, d) jezik. 2. ruke. 3. noge. O svakom pojedinom udu reći ćemo koju.

1. Glava.

Kada hodiš ili se nalaziš u društvu, glavu drži ravno ali ne ukočeno, kao da ti se primrzla na ramenih.

Vlasi na glavi ne smiju biti predugi, već odrezani, koje treba svaki dan češljati, da ti ne vise kao grive na čelo; brada neka je vazda gladka t. j. obrijana; ako ne nosiš pune brade; jer rutavo lice nikomu se ne mili, i odaje tvoju lienost. Ako pak nosiš punu bradu i brkove, neka ti je oboje uredjeno i počešljano. Brk neka ne bude odviše šiljat ni odviše tanak i mastan. Glavom stepati i time si vlasi ravnati te bacati s čela na tjemenicu, nije liepo ni pristojno; jer tako čine konji, kada ih muhe uznemiruju.

Glavom povladjivati čiji govor u društvu jest slobodno, ali ne smije se kimati glavom puno puta i to jako brzo, već polagano, što možeš popratiti shodnimi riečmi.

Da si glavu imaš oprati svaki dan kao što lice i uši, razumije se samo po sebi. Smiešno je viditi djecu, a i odrasle, kada opaze svećenika nosećeg presveto tielo Isusovo k bolestniku, gdje lete amo tamo po grabah tražeći mlačice, da se umiju i mokre vlasi šakom si priglade. Sve bi to trebalo učiniti jutrom, čim se ustanu.

Mazati vlasi maslacem, maslom, mašću niti je zdravo niti liepo, a u društvu je nesnosno; jer će neugodno zaudarati.

Glava mrzla znak je zdravlja, a vruća znak bolesti i neuredna želudca, koji si čovjek većinom pokvari neumjerenošću u jelu i pilu.

a) Oči.

Dragocjeni dar dobrostivoga stvoritelja u glavi jest oko. Tko će moći izbrojiti dobrote, koje nam pruža svietao i čist pogled naših očiju. Njima poznamo svoju majku i rodjenog si otca, znanca i prijatelja, motrimo ljepotu zemlje i veličajnost stvorova. Prema nebu pogledavaju naše oči vabe dušu na visine nebeske.

Koliko neprilika možemo odvratiti od nas i od našeg bližnjega očima, koliko dobra može čovjek učiniti drugomu jednim samo pogledom! Isus je milo pogledao javnu grešnicu, i ona se odmah popravila, te se njezina žalost pretvorila u veselje. Pogled Isusov iz sudnice izmami Petru potok suza pokajnica, kojimi je gorko okajao svoju zataju. Oštar pogled otčev zaveže mnogoputa djeci nesramne jezike, ljubežljiva majka diete si pogleda i ono ju sluša; srdit pogled čedne i sramežljive djevojke zasrami zavoditelja i bezobrazna mužkarca odtjera od nje.

S druge strane imajmo na pameti rieči sv. pisma: „Tko zatvara svoje oči, da ništa zla ne vidi, on će visoko prebivati, i njegove će oči gledati kralja (Boga) u njegovoj ljepoti.“ (Is. 33, 15—18) i „Ako te tvoje oko smeta izkopaj ga i baci od sebe“ t. j. bolje ti je, da sve vremenito blago izgubiš, nego, da si pogledom svojim pribaviš vječnu propast i pogubu duše.

Poznata je svakomu rieč: „Oko je zrcalo duše.“

Razgovaraš li se s kime u četiri oka ili u povećem društvu, oko tvoje treba da je blago, otvoreno. Ne pokazuj njime svoga nezadovoljstva ili mržnje. Za vrieme

razgovora gledaj u lice ili u oči onomu, s kime govoriš, a ne da za to vrieme obaraš oči dolje ili upreš u koji kut; nu opet neka ne budu oči ukočene, te ne bulji dulje vremena pred drugimi u jedan predmet; jer iz oka kao zrcala duše mogli bi morda i ne pravo misliti, da ti se mieša pamet.

Ne valja u društvu očima namigavati na koju od prisutnih osoba, kao što ni navlaš škiljiti.

Očijukanje s osobom drugog spola dovest će mnoge na misao, da tvoje srce nije u redu.

Nije takodjer liepo, ako u društvu bacaš oči svaki časak na drugi predmet kao majmun. Pošten čovjek gleda u oči.

b) Usta.

Svatko vidi u društvu i tvoje ustne; za to pazi, da i njima nikoga ne uvriediš. Ako i šutiš u društvu, mogao bi ustnicama uvrieditи, ako se ne bi držao ovih pravila.

Ružan je i nezdrav običaj nekih nepametnih žena, koje si običavaju ustne crvenilom mazati. Mužkarcem je to odurno, a po zdravlje žena pogibeljno. To isto vriedi i za ličenje lica praškom ili koje kakovim crvenilom.

Usta se ne smiju držati otvorena, kada ne govoriš, kao da čekaš da ti u njih pečeni vrebci ulete, ili kada slušaš, gdje drugi što pripovieda, već drži ustnice lahko stisnute, inače će ti reći: drži se kao tokmak ili bena.

Nije pristojno ustnice stiskati, grizkati, izbočivati, toboljiti i zavijati; jer bi mogao tko misliti, da si nezadovoljan, ili da se rugaš komu ili da koga prezireš.

Razgovarajuć se uz zlobno podsmijahavanje pokazao bi, da sebe precjenjuješ a druge da malo ili ništa ne cieniš.

Prigodno se nasmijati, samo ne preglasno, bit će dobro u društvu. No smijati se neprestano, ili grohotom buni društvenu zabavu, a i pokazuje čovjeka neugladjena.

Moraš li zievati, ne drži ustnica prosto otvorenih, već stavi ruku na usta i palcem križ načini, ili metni rubac na usta i onaj čas ne govori ništa, jer te i onako ne bi nitko razumio.

c) Nos.

Da na nos dišemo, osobito kada zatvorenima ustima spavamo, da na nos odstranjujemo suvišne i nepotrebne sokove nalazeće se u tielu našem, da njime razlikujemo razne mirise, svakomu je poznato; ali da i on ima svoje zakone, koji kažu, kako ga valja u redu i čistoći držati, na to mnogi ni ne misli.

Ne odstranjuješ li iz njega odmah sluz nadošlu iz tiela, zabrtvit će ti se nos, težko ćeš disati, a što je u društvu vrlo ogavno, virit će ti iz njega u njem sakupljena sluzavica; zato svatko mora u pripravi imati rubac, da se prema potrebi očisti i to s tiha i brzo, ne pako da se čisti dugo i kao kakovom grmljavinom.

Prstima si nos brisati i bacati na pod, kao što i dubsti po nosu, vrlo je odurno svakomu.

Cmrkanje burmuta (šnofanje) nije zdravo, kao što mnogi hoće da je za oči koristno, a u društvu je dosta nesnosno.

Cmrkač (šnofač) dražeć nosne glenovice ima vječni katar u nosu, te mu po tom i glas postane mukao, pa on govori više kroz nos. Cmrkač izgubi i svako čustvo u nosu; jer mu neprestanim draženjem živac otupi. I gornja mu ustnica otupi; zato i vidjamo cmrkaču izpod nosa duhana, a ne odstranjuje ga; jer ga ne čuti. I ždrielo mu otupi, te cmrkači nehotice i neznajuć gutaju burmut, čim si naravno probavu kvare.

Cutiš li, da ćeš kihati, a ti uzmi brzo rubac iz žepa, i kihni unj, samo ne tako, da po cieloj sobi neugodno zagrmi, već što tišije možeš, ili okreni se postrance i metni bar ruku na usta za vrieme kihanja. Rubca širom razprostirati, kad si želimo nos čistiti, ne smijemo; jer je to nepristojno i ogavno.

d) Jezik.

Jezik je dar Božji, kojim očitujemo drugomu svoje misli i želje, odkrivamo svoju nutarnju žalost i veselje svojim prijateljem.

On je uzrok mnogoj našoj sreći, te si i njime možemo štovanje steći u krugu čovječjem, ako ga dobro upotrebljavamo. Njime čovjek može mnoge usrećiti poput sv. Petra, koji je jednom propoviedju 3000 ih obratio i za vojnike Božje ih predobio. Jezikom možemo neznalice podučiti, žalostne utješiti, braću razveseliti.

Roditelji ne smiju biti niemi prema djeci, gospodari i gazdarice prema služinčadi svojoj, kao i svi poglavari prema svojim podčinjenim.

Nepristojnim bi se pokazao, koji bi se svojim jezikom nečedno služio bilo u društvu bilo pred pojedincem, te bi mu se punim pravom moglo reći, da je neodgojen i neugladjen, pače da je neprijatelj rodu ljudskomu; jer tko ne zna, koliko zla može počiniti pogan jezik. Otrov baca medju prijatelje, razdruži ih, susjede zavadi, te kao što može malena iskra prouzročiti puno zla, tako i neobuzdani jezik zla čovjeka. Da je nečedan jezik mnogoga već protjerao iz zabave i iz društva i pribavio mu neprijatelja medju susjedi i znanci, o tom je osvjedočen mnogi i mnogi.

Valja nam dakle obuzdati svoj jezik, ako želimo, da nas ljudi ciene i rado primaju u krug svoj.

2. Ruke.

Svaki čovjek upotrebljava svoje zdrave ruke ne samo za rad, već se njima puno služi i u razgovoru. Po kretanju ruku dade se zaključiti, da li je govor znamenit, ili manje ciene, razgovor veseo, ili žalostan. Spretno kretanje rukama, koje ima biti u skladu sa govorom, čini, da se govor više dojima srdaca slušatelja. Ovo ne smije biti nesgrapno kriljenje obadvima rukama, već sada jednom sada drugom valja popratiti svoj govor, ali ne opet svaku rieč.

Da se ne pokažeš nespretnim i dosadnim nastoj, da rukama ne dolaziš u blizinu lica prisutnog ti druga. ili kao što se kaže: da mu ne kriliš rukama pod nosom.

U obće u društvu kreći ruke što manje; a kada i njima krećeš, pazi kod stola, gdje su čaše i staklenice, da ih ne prebaciš i ne proliješ vina ili vode, ili ne baciš koju drugu stvar sa stola.

Bi li držali onoga pametnim i ugladjenim čovjekom, koji bi uz svoj govor ili morda ogovor lupao šakom po stolu, ili izrazujuć time svoju srčbu i nezadovoljstvo?

Nezgrapno je i neugladjeno prstom pokazivati na koga. Ne valja prstima praviti kojekakvih likova, koji bi koga uvrieditи mogli.

Nokte na prstih obreži, čim ti malo dulji ponarastu. Čini pak to škarami ili nožem a ne, da si ih odgrizuješ zubima, čime si samo prste nagrdjuješ.

Crno pod noktom ne smije se trpiti, već treba da su nokti bieli i izpod njih da je čisto, kao što treba i oprati ruku, kada ti se zamaže.

Stojeć pred poglavarom ili pred odličnim čovjekom, ne drži ruku u žepu sad u kaputu sad u hlaćama; niti ih drži od straga na križnici (krstima) pod haljinom ili

ljeti pod košuljom. Ako to činiš u svojoj sobi, dok si sam, neka ti bude; ali pred drugimi to činiti, nije liepo. Obadvie ruke sa laktima na stol stavljati i bradom ih ili licem pritisnuti naliči prostoj pijanici.

Nije liepa navada trti ruku o ruku, kad je studeno, kad si već stupio u toplu sobu. Vani to činiti u zimsko doba jeste dozvoljeno. U sobi učiniš li tako jedanput, dvaput, može se pregledati kroz prste, ali ruke dugo trti ili pače u njih hukati u sobi, nije liepo.

Djecu ne valja priučati, da roditelje ili koga drugoga za što prose sklopljenima rukama; jer se tako Bogu molimo.

Hodajuć ne maši obadvima rukama, kao da po zraku veslaš, već ih pusti da idu mahom, kako im kod hoda dolazi samo od sebe. Ne smijemo ni drugoga rukama treptati po ramenu, a još manje po glavi.

Nespretno je takodjer gurati onoga, komu šta pripoviedaš, prstom ili šakom pa makar i ne velikom silom u prsa, ili ga navlačiti za puce (gumb).

3. Noge.

Sto su ptici krila za let, to su noge čovjeku za hod. Glavno je, da su noge uviek tople. A da ti budu tople, treba da ih obuvaš u čiste suhe čižme ili cipele i u čiste obojke ili čarape; jer nosiš li zamazane, neugodno će zaudarati, što je i po zdravlje štetno, a u društvu će se svaki od tebe udaljivati zbog zaudarajućeg vonja.

Morda će se tko izgovarati veleć: nosim uvieke čiste obojke, ali noge mi se ipak znoje. Da ti se noge ne budu odviše znojile i neugodno zaudarale, operi si ih svaki dan u jutro i na večer.

Kada stojiš pred kim goder, ne meći nogu na križ, već stoj pristojno. Ulazeći u čiju sobu, ili hodeć po hodniku, ne stupaj nogama, kao da nisu tvoje, već stupaj što laganije i tišije.

Prema dobi života razlikuje se u ljudi i hod. Mladići, pošto imadu gibke udove, hodaju brže, a starci stupaju laganijim korakom. Ne pravi velikih koraka, da ti hod ne bude trom i nespretan i da ne kimaš glavom zbog tako nespretnih koraka.

III. Odielo.

Akoprem obstoji kod nas rečenica: Nije svaki gospodin, koji kaput nosi i opet „liepo odielo nečini čovjeka čovjekom, već značaj i poštenje," ipak ne smijemo zanemariti ni čistoće našega odiela; jer po onom kako ti se čovjek prikazuje, možeš donekle prosuditi, koliko vriedi. U mnogoga vriedi ovo: Kakav si iz vana, takav si iz nutra.

Čovjeka, koji je izvana nečist i neuredan, mogli bismo držati, da i u njegovoj duši nije sve u redu, i onako kako valja.

Iz zamazana i nečista odiela zaključuje se na nemarnost i nepristojnost čovjeka, a iz čista i pristala odiela na red i finije čuvstvo žene ili mužkarca. Ljudi po spoljašnosti sude, oni se umah na prvi pogled drukčije ponašaju pram urednoj osobi, nego pram osobi zanemarenoj.

Treba indi, da svatko teži za redom i čistoćom ne samo zato, što čist čovjek ima pristup u društvo, a nemarna u odievanju i zamazana svatko se kloni, već

takodjer i s toga, što je čistoća upravo potrebna za zdravlje.

Nije dosta, da ti je kaput, surina, hlaće i prsluk čist već treba da ti je i rublje čisto. Imaš li prsluk liep i čist i kaput nov, a košulju pod vratom zamazanu, kao da si cieli dan ugljevje premetao, izgubiti će se njihova vriednost samo zbog nečiste košulje. Košulja i gaće treba da su čiste.

Radiš li težko, izparuje ti se tielo tako, da je rublje na tebi vlažno, pak nosiš li takovo dulje vremena na sebi, nosiš u njem zametak bolesti na svom tielu.

Nitko nije tako siromašan, da ne bi imao najmanje dva para rubja; zamaže li se jedan par, žena je onda tu, majka ili sestra, da ti opere. Čist biti možeš uvieke, pa ma svaki dan radio težak posao.

Ljetom kada ti je suvišno nositi hlaće i kaput, ili surinu, ne hodaj u poderanu rubju. U zakrpanu rubju smiješ obćiti sa ljudima, zamazan i poderan ne kaži se medju ljude. Ako si zanatlija i kod radnje moraš zasukati rukave, treba da ih odfrkaš, kada te tko posjeti osobito pako onda, ako te pohodi ženska glava.

Poljodjelcu se ne zamierava, ako je na polju radeć razgaljen i razpasan, ali takov ne smije doći u društvo.

Roditelji odgovaraju za red i čistoću svoje djece; jer neugodno čuvstvo obuzima čovjeka prolazećeg kroz selo, kada vidi djecu poderanu i zamazanu skakutati okolo kao malu cigančad izpod šatora. Krivnja pada na nemarne roditelje, a osobito na neurednu majku.

Svaki se neka odieva, kako može smoći prema svome stališu. Kao što je oružje najbolje, koje je najčvršće, a ne koje je najsvjetlije, tako i odielo, koje ima služiti za pokrivanje i čuvanje tiela, ono je najbolje, koje je za tu svrhu prikladno.

Odielo, što si ga kupuješ, ne mora biti fino već

jednostavno i tvomu stališu primjereno; jer kupuješ li odielo prefino, koje nije za tebe i za tvoj stalež a morda si ga, što je najgorje, daješ praviti na dug, naskoro ćeš biti ti, žena ti i djeca bez svakoga odiela.

Svaki gospodar neka sebi i svojoj obitelji kupi odielo svetačno, koje će obući samo na svečane dane recimo n. pr. u nedjelju i blagdane i t. d. I čistim tielom i častnim odielom treba da svetkujemo blagdane i slavimo Boga. Sv. Pavao apostol kaže nam, „da čistimo od svake mrštine ne samo duh nego i tielo“ (II. Kor. 7. 11.)

Tko je kriv, da mnogo kuća i obitelji osiromaši, te pod stare dane toliko ljudi ide raztrganih i otrcanih? Ima tomu više uzroka; a medj ovimi su i cifrarije i prekomjerni nakiti žena, što niti je hvale vriedno, a još manje koristno, već usuprot štetno po cielu obitelj.

Novac bačen uzalud na nakite dostatan bi bio mnogo puta, da si njime majka koje diete obuče. Tako gizdav čovjek sam sebe okrade; za mladosti gizdost kupuje, a pod stare dane siromaštvo prodaje.

Prekomjerna pohlepa za cifranjem, gizdom i nakiti vodi k propasti.

Čemu nakiti i cifranje? Zar nije svrha odiela, da nas čuva od žege, zime i da se njim odievamo, a tko na drugo misli svojim odielom, taj je tašt u srdcu svomu, a sv. Augustin veli: Ne smijemo nastojati, da se odielom dopadnemo, nego dobrim ponašanjem, i tielu treba dati što mu je potrebno, a ne, što ono zahtieva.

Nepametno je od žene, koja se svaki čas pogledava u zrcalo; jer time izgubi puno vremena i odaje taštinu srdca svoga.

Žena kao i mužkarac neka se odmah u jutro čisto obuku i to svaki dan, da ne budu u neprilici, ako ih

tko pohodi, te da onda skaču od kuta do kuta, tražeći čisto odielo. Čistoća je pol zdravlja.

IV. Stan i pokućtvo.

Kao što se zahtieva od čovjeka, da bude uvieke pristojno i čisto obučen, tako treba da bude i svačija kuća i soba čisto uredjena. Svaka stvar u kući i u sobi neka bude na svom mjestu.

Kuća se pravi na mjestu suhu, a ne vlažnu. Oko kuće treba da je sve čisto, a ne smradno. Izmetine i smeće treba odstraniti dosta daleko od svog stana; s toga kotac (svinjac), i štale ne smiju se graditi tik kuće, da ti gnoj izbacan iz njih ne stoji pod prozori ili pred kućnima vratima.

Svrha je stana kao što je svakomu poznato, da se čovjek u njem poslije dnevnoga napornoga rada odmori, da nas od vanjskih nepogoda: žege, kiše, vjetra, studeni brani. Stan treba da je dosta svietao.

Prozori neka ne budu, kao što se može viditi na mnogih seoskih kućah, samo malene luknje (škulje, rupe), već oveći, da se laglje sobe prozrače i da bude u njih svjetlije.

Tko je tako sretan, te ima pod svojim krovom više soba, taj neka upotrebi neke sobe samo za spavanje, a za to neka odabere onu sobu, koja je najzračnija, najljepša; jer u njoj čovjek najdulje prebiva. Njezin zrak, srkaš cielu noć mirnim disanjem, a osobito u bolesti, gdje ti baš dobra zraka treba. U tiesnoj bo sobi kada spavaš, moraš udisati zrak pokvaren; jer je dobar zrak jur čestoputa kroz noć udisan bio.

Što se pokućtva tiče, već smo spomenuli, da ima u redu stojati i ponamješteno biti u sobah.

Stol se ne stavlja kraj peći, već ga stavi, ako ti je soba prostrana, sried sobe. Ako je manja, onda ga stavi kraj stiene na zgodno mjesto. Stol neka je vazda čist i dobro opran ne samo u oči kojega većega blagdana, već treba da je uviek čist i to ne samo ploča, na koju se stolnjak prostire, nego i noge i podnožnik.

Krevet neka ne bude tik prozora, već kraj stiene, na kojoj nema prozora; jer spavajuć uz prozor mogao bi se nahladiti i zdravlje si narušiti.

Hvale vriedna je žena, koja ima posteljinu na krevetu čistu, a ružno je gledati plahte kao da je dimnjačar na njih spavao.

Perje izčupano sa živadi ne bacaj na smetnjak, već ga upotrebi za perine, a može se dobro i prodati. Još je zdravije nabaviti si posteljinu od konjske dlake (Rosshaar).

Stolci ne smiju biti prašinom posuti, već ih mora ženska svaki čas obrisati. Oni ne smiju biti razbacani po sobi, već svaki na svome mjestu kod stola ili kraj stiene.

Kada ti strani čovjek dodje u sobu, a okolo stola imaš više stolaca, ponudi mu, da sjedne na stolac, koji će tebi na desno biti.

Škaf, vrč (pehar, imbrik) ili koju drugu posudu napunjenu vodom za pilo i za kuhanje jela ne drži preko noći u spavaćoj sobi, već si opredieli drugo zgodno mjesto, gdje ćeš vodu u pokritoj posudi čuvati.

Svaka žena treba da se svako jutro umije, počešlja i čisto obuče; jer je ružno viditi ženu do podne ili morda cieli dan zamazanu i kuštravu. Tako isto neka svako jutro rano pomete sobu i dobro ju prozrači višeputa kroz dan. Gdje stanuje više osoba u jednoj i to

malenoj sobi, zrak se brzo pokvari i postane zadušljiv i nezdrav. Zato ne može se dosta preporučiti seljakom, da im budu prozori od kuće vazda otvoreni, kada nisu u sobi, osobito može to biti u ljetu.

Pod u sobi neka bude vazda čist. Svatko bi morao imati sobu popodjenu, jer je i nezdravo a i ružno imati sobu bez drvena poda.

U peći ne loži odviše, da ti u sobi ne bude prevruće, a oko peći na večer ne stavljaj mokrih i blatnih obojaka ni čarapa, već ih metni izvan spavaće sobe.

Svaka kuća mora imati zahod; jer promisli si onu nečednost u selu, gdje članovi obitelji skakutaju ovaj za kotac onaj za štalu, drugi opet za kuću u jutro, a k tomu koli je nezdravo u zimi iz tople sobe vruć na dvorište neobučen izaći. Kolikim je to zadalo preranu smrt!

Izvana i iznutra pobieli si stan i to barem dvaputa na godinu; riešit ćeš se raznovrstnog gada u sobah, a ne će ti izvana izgledati kao da u njem nitko živ ne stanuje. To ne stoji mnogo: 15 litara vapna (kreča) možeš kupiti za 15 kr., a pobieliti si možeš sâm.

Ne zahtieva se od nikoga, da mora imati puno slika po sobi, što ne bi bilo niti baš liepo, kad bi stiene bile slikami prenatrpane, već ako ih je i malo, neka budu čiste i dostojan ures kršćanske kuće. Razpelo, slika majke Božje ili kojeg svetca ili svetice Božje dobro će stajati u tvojih sobah, a ne, da kojekakve slike izrežeš odkudagoder i priliepiš ih na zid, što nije liepo.

Žene neka paze, da paučine ne vise po kutovih sobe ni po pokućtvu.

Iz svega se dakle vidi, da možeš imati sa malo truda sobe čisto uredjene.

Tko je tako nemaran i tako slaba ukusa, da sam do ljepote i čistoće ništa ne drži, ako si za sud drugih ne tare glave, dužnost mu je, da barem drugim pri-

štedi ogavnost, koju u njih probudjuje pogled na smrad, nered i nečistoću. Urediti treba barem na toliko stvari u sobi, kao što i ovu samu, da se drugim ne će mrziti i da će barem neko vrieme sprovest moći u našoj sobi. Ta nitko ne zahtieva kakva sjaja, koga siromah ni ne može imati u svom stanu; ali se traži čistoća i dobar ukus. I u siromašnoj kolibici ugodno je boraviti, samo kad u njoj ruka marljive gospodarice sve u redu i čistoći drži.

V. Ovako se ponašaj pred poglavarom i starješinom.

Gospodin Bog u svojoj četvrtoj zapoviedi zapovieda, da djeca svoje roditelje, a podložnici svoje poglavare ljube, štuju i slušaju. Jošte kaže sv. pismo: „Svaka oblast od Boga.“

Imaš li posla kod svoga župnika ili moraš li se staviti pred kojega drugoga poglavara bilo duhovnoga bilo svjetovnoga, koje si dužan štovati, ljubiti i slušati, evo ovako se vladaj:

1. Obuci čisto rubje i odielo, koje treba da je čitavo a ne poderano, (pokrpano može biti, samo pazi, da ne metneš bielu krpu na crno odielo ili obratno).

2. Obraz umij, ruke operi, usta čisto izperi i vlasi na glavi uredno počešljaj.

3. Doći ćeš kadkada pred poglavara, koji nikada ne puši i koji vonj (duhu) od duhana ne može podnieti; s toga dan prije ili barem u jutro onog dana, kada ćeš se pred njega staviti, ne puši; jer duha zaudarajuća iz usta mogla bi ga ozlovoljiti.

Pušiti nemoj ono jutro, kada se spremaš na sv. izpovied i pričest.

4. Pred kućom prije nego ćeš unići, ako je blatan put, ostruži blato s čižama; a ako je prašina otari istu s odiela i obuće.

5. Stupiv pred vrata, objesi kabanicu ili haljinu na klinčanicu u hodniku. Tako isto palicu, ako ju imaš. To valja učiniti osobito u zimi, i kada si mokar.

6. Prije nego ćeš unići pokucaj na vrata i slušaj, što će ti se iz sobe odgovoriti. Čuješ li iz nutra rieči: „slobodno“, „unutra“, „napried“ ili koje druge, kojimi se daje sloboda, da se smije unići, otvori vrata polagano i stupi u sobu laganim korakom te pozdravi unutra se nalazeće riečima: „Hvaljen Isus i Marija“, a uz to i drugim pristojnim pozdravom, pošto si se prije naklonio. Nakloni se tako, da se glavom i po nešto tielom napred nagneš, noge neka ravno i mirno stoje. Pozdraviš li otmjena čovjeka sa „dobro jutro“ ili „dobar večer“, ne reci samo „dobro jutro“, već kaži n. pr. „dobro jutro, gospodine župniče, gospodine učitelju! i t. d.“

7. Ako se bojiš šešir vani ostaviti kao što n. pr. pred sudnicom na hodniku, te ga uzmeš sobom u sobu, snimi ga s glave prije nego li otvoriš vrata i drži ga u lievoj ruci, ali ne na ustima, kada govoriš ili na ramenu tik do uha, već pusti ruku, kojom šešir držiš uz bok.

Noge stavi skupa kao što n. pr. vojnik pred svojim častnikom, a ne pruži jednu napred, a drugu da straga ostaviš.

Cielim tielom mirno i ravno stoj; gledaj u oči onomu, s kime se razgovaraš, a ne obaziraj se okolo po sobi.

Kada velim, da treba mirno stajati, ne mislim time, da čovjek ne smije niti dahnuti, već n. pr. ako nosiš

brkove možeš i smiješ si ih kadkada poravnati, ali ne opet prečesto, dok se razgovaraš prstima po njih gladiti i frkati ih, kao što i za vrieme razgovora nije čedno za uhom se česati, ruku ili šešir na ustima držati.

8. Razgovarajuć se ne viči, a niti pretiho ne govori, osim ako znaš, da je onaj, s kime ti je govoriti, nagluh; tada govori tako, da te čuje i da te razumjeti može.

9. Ako si pušač, neka ti kamiž od lule ne viri iz žepa. I duhankesu spravi u žep, a ne da ti vrpce s nje vise pedalj, dva nizko iz žepa.

10. Ne pljuckaj po podu, nego ako ti dodje potreba da pljuneš, pogledaj gdje je zato priredjena pljuvačnica; ne vidiš li ove, a ti pljuni u svoj žepni rubac, koji mora vazda svatko u žepu nositi.

Nepristojnim će te nazvati i brzo ćeš u nemilost pasti, ako ne učiniš ovako; jer nije u redu pljuvati po podu ni u svojoj sobi, a kamo li u tudjoj.

11. Što imaš kazati, reci u kratko i jezgrovito, a ne okolišaj kojekuda, dok dodješ na stvar, o kojoj želiš poglavaru reći.

12. Bilo bi nepristojno, da sjedneš na stolac prije nego li ti se reče. Ponudi li ti sjesti, na prvu ponudu reci: „hvalim liepo;“ ponudi li te opet, tada pristojno sjedni.

13. Saslušav tvoje rieči i tvoje želje poglavar, reći će ti na to svoju. Ako ti reče: To za sada ne može biti, dodji ovaj ili onaj dan, tada ne dosadjuj mu dugotrajnim moljakanjem, već se nakloni pozdravi ga riečima na razstanku dolikujućima, polagano korači do vrata, koja tihano otvori i licem u sobu okrenut zatvori vrata i to s tiha.

Pristojno tvoje ponašanje ponukati će poglavara, da se i on prema tvojoj osobi liepo i čedno vlada.

VI. Kako se vani pozdravlja i ponaša?

Ideš li u crkvu k službi Božjoj, moraš li se na poziv staviti pred poglavarstvo u ured, ideš li u polje ili u vinograd radit, sastat ćeš se putem sa susjedi, prijatelji ili u obće sa čovjekom, mimo kojega ne smiješ šuteć proći, kao da si niem, već treba da ga pozdraviš pozdravom u tvom kraju uobičajenim, a najljepši je pozdrav kršćanski: „Hvaljen Isus i Marija.“ Izgovarajuć te rieči skini šešir ili kapu s glave desnom rukom; pazi, da šešir ne odigneš samo malo s glave ili da ga ne držiš na ramenu kraj uha, već ga držeć rukom pusti do boka.

Susretneš li odlična čovjeka koji se po cesti vozi, popostani malo i pozdravi ga gledeć ga u lice. Smotku ili lulu ne drži u ustima, već u ruci, dok pozdravljaš.

Ako sastaneš višega u časti ili pako starijega od sebe na cesti, ne čekaj, da on tebe prije pozdravi, nego gledaj, da ti prije njega to učiniš. Čineć to ne obaraj očiju na zemlju i ne ogledavaj se okolo, već kao što je gore spomenuto, pozdravljajuć gledaj u obraz.

Ako ti se takav pridruži i želi s tobom koje vrieme ići i razgovarati, stariji i ugledniji od tebe neka ti bude na desnoj strani, osim ako je na toj strani ružan put, tada ga pusti na lievo. Kada se od tebe odjeljuje, pusti, da ti prodje izpred lica, a ne iza tvojih ledja.

Morate li obadva preko brvi ili po uzkoj stazi, nastoj, da on pred tobom stupa, a ti za njim; isto tako kada unilazite u sobu, kojom prilikom primi za kvaku i otvori mu vrata.

Opaziš li dvojicu ili više njih, gdje se razgovaraju na cesti, na trgu ili gdje mu drago, ne smiješ se umiešati u njihov razgovor, niti im se odmah pridružiti, dok ne vidiš kakov znak, po kom ćeš suditi, da ti je slobodno pristupiti i da oni nemaju više na samu govoriti.

Ne pristoji se, da prijatelju, s kojim se na javnu mjestu sastaneš i s njime se rukujuć ruku stisneš, da bi skoro i vikati morao ili da ga za nju k sebi nemilo potegneš ili zdrmaš.

Ako sjediš n. pr. pred svojom kućom ili gdje drugdje, a pokraj tebe prolazi osoba otmjena ili sjedoglavi tvoj znanac, tada ustani odmah i stojeć ga pozdravi. Takovu uljudnost i takovo počitanje izkazuj i nepoznatu čovjeku, što treba da činiš i u sobi svojoj, kada te tko pohodi; jer se ne pristoji, da koga sjedeć dočekaš i primiš.

VII. Ovako se ponašaj u društvu.

Svaki skoro čovjek polazi rado društva, u kojih se može zabavljati i veseliti, samo mora paziti, kakovo je to društvo. U društvo dolaze ljudi razne starosti i časti.

Dodje li ti pod krov tvoj više znanaca i prijatelja medjusobno nepoznatih, dužnost ti je kao domaćina, da ih umah jednog drugomu predstaviš t. j. da ih medjusobno upoznaš, i to najprije predstavi mladjega starijemu, te mu kaži ime, prezime i što je on. Ako se sami upoznavaju, treba da se mladji ili po časti nižji starijemu prije predstavi. U društvu ima kad što i takovih ljudi, koji znadu cielo društvo razveseliti. Tim je dao dragi Bog neki posebni dar, dar zabave, da razvesele i razgovore društvo. Ovakove ljude obično rado ima društvo.

Nitko se neka ne ponosi ni ne oholi svojim blagom i bogatstvom i neka ne diže glavu visoko zbog svojega tobožnjega znanja. Takovi obično imadu zlu navadu druge u društvu bockati, stavljati im pitanja, na koja, misle, da im ne će moći odmah odgovoriti, te ih tako ruglu i smiehu izvrgnu pred čitavim društvom i na taj način mnogoga člana društva ozlovolje.

Svaki od tih bockala neka ima na pameti ove naše mudre rečenice: „u dobru se ne ponosi“ „prazan klas visoko stoji.“ Takovi ne čine društvu veselja, već pokazuju da su preuzetni, drzki i neodgojeni.

Na osobiti način rado se ističu momci nadošli netom od vojničtva kući. Što su čisti i pristojno obučeni, hvale je vriedno, ali ukor zaslužuje njihova bahatost, oholost i utvaranje, da su mudri postali, pošto su bili dvie tri godine kod vojničtva.

Često kažu ovomu ili onomu: Sto ti znaš, gdje si ti bio, slušaj mene, koji sam puno svieta prošao i mnogo toga vidio. Takove su rieči nepristojne, te ih se neka svatko čuva u društvu. K tomu znadu oni govoriti i takove stvari, a i rieči, kojih i sami ne razumiju. A što onda dožive, nego da im se pametniji ljudi smiju i rugaju. Misle jadni, da mudrost i junačtvo pokažu izušćujuć u društvu nečedne rieči, a najviše bogomrzke kletve, al kad tamo oni odkriju svoju golotu i šuplju glavu, te će mnogi, slušajuć njihov dosadni i nepristojni govor, kazati: šteta za vrieme, koje si potrošio u svietu kao vojnik.

U društvu se vladaj tako, da će svaki, koji te motri na prvi pogled kazati: to je čedan i pristojan čovjek. Nogama ne udaraj amo tamo po podu, niti ih, kada sjedneš, ne prebacuj na križ. Ruke ne drži otraga na križicih (krstima) već ako stojiš, spuštene drži, a sjediš

li, drži ih onako, kako smo spomenuli, da ih treba kod stola držati.

Rugati se kome u obće je nepristojno, a još je nepristojnije ljude izsmjehivati hrome, kljaste, stare i u obće one, koji imadu kakovu manu na svom tielu.

Grešno je u društvu bez potrebe zloradice pripoviedati tudje mane, a jošte je grešnije prišivavati im one mane, kojih niti nemaju. Sv. pismo veli o ovakovih: „U tudjem oku vide trun, a u svojem ne vide brvna.“

Ti toga nikada ne čini, pače i onim, koji to čine začepi usta, veleći: Pustimo druge na miru, a na svoje pogreške mislimo, i gledjimo, kako ćemo ih izpraviti. Ili inače pokaži, da ti ogovarač i klevetnik nije ugodan u društvu.

Zamoli li te tko u društvu za kakovu uslugu, čini odmah radostno i ne pokaži licem i u obće svojim držanjem, da ti je to neugodno.

Padne li recimo komu što god na tlo i opaziš li to, prigni se brzo, digni i uruči vlastniku. Time ćeš pokazati ugladjenost i omiliti dotičnoj osobi.

U društvu da si nisi brisao nosa bez rubca. Niti je pristojno strašno srakavati se i silnim praskom izbacivati hračke i pljuvaču.

Glede razgovora vriedi ono, što se kaže za razgovor kod stola. Ne govori ti sâm najviše u društvu, već slušaj ustrpljivo, dok drugi govori; nu ne valja se ipak držati dugo vremena kao ciepac, već prigodno i ti umjestnu i društvu povoljnu rieč kaži. Misliš li, da ćeš si ugled i štovanje steći samo svojom šutnjom, kao da tobože nešto mudruješ, ljuto se varaš. Ugled i štovanje stječe se poštenim radom i životom, značajnošću, pristojnim ponašanjem, čednim i razboritim razgovorom.

Možeš pripoviedati štogod i šaljiva, ali samo u

kratko i čedno, t. j. da šalom ne vriedjaš Boga ni članova u društvu.

Namjerit ćeš se u društvu i izvan društva na čovjeka obiestna, i bahata, koga je recimo dragi Bog malo obilatije nadario imetkom, gdje viče iz svega grla, kad se s njime sastaneš. Iz svake njegove rieči viri oholost i surovost, do koje ga je dovelo njegovo bogatstvo. Da je to nepristojno, svatko to uvidja. Zato ti uviek i svagdje, kada se s kim razgovaraš, govori:

1. samo tako glasno, da te drugi čuju,
2. razgovietno, da te razumiju, i
3. polagano, ali ne tako kao da ti se ne će govoriti, kao od lienosti ili opet kao da pjevaš.

Kada želiš biti u društvu razgovoran i zabavan, ne govori laži ni ogovora ni kleveta, nego govori o koristnih i liepih stvarih. A da budeš znao pametno govoriti, treba da i kad što čitaš poučne knjige, kakovih je hvala dragomu Bogu svetojeronimsko društvo već puno izdalo. Čitaj ih svaku večer osobito nedjeljom i na blagdane. Ako ne znaš čitati, dodji češće k svomu susjedu i prijatelju, koji će glasno čitati, a ti si svakiput barem nešto od toga zapamti, te ćeš i ti znati što pametna u društvu reći.

Onoga, s kime se razgovaraš, gledaj u oči, a ako ih ima više na okupu, pogledaj sad ovoga sad onoga, dok pripoviedaš, da tako nikoga ne uvriediš, pošto bi inače mogao tko pomisliti, da ga prezireš ili ne štuješ. Najveću pako pozornost svrati na onoga člana društva, koji je najodličniji u društvu ili od koga je taj razgovor potekao.

Dok drugi govori, ti slušaj mirno. Ne valja se zato vrieme s drugimi razgovarati. Na tiho se razgovarati ili komu u uho šaptati u društvu nije pristojno, jer bi ostali mogli sumnjati, da vas dvojica o njih govorite, s česa

bi se mogli ozlovoljeti. Nu imaš li ipak što važna komu kazati, pozovi ga na stranu, ali tako, da time nikoga ne uvriediš.

Na stolcu se njihati ili na zid se naslanjati, nije liepo. Kada iz sobe izlaziš ili u nju ulaziš i na pragu se s kime sastaneš, ne turaj se s njime na vratima, već dopusti, da ovaj prije unidje ili izadje, a poslije njega idi ti.

Vjetrove pušćati u društvu vrlo je nedostojno po čovjeka. Tko bi se usudio to činiti, brzo bi sâm ostao. Ako te oni napinju, izadji van iz sobe i obavi to na samu. Tako bi nepristojno bilo, kad bi se tko u društvu stao protezati, zievati i driemati; jer bi time pokazivao, kako mu je društvo nepovoljno, da se dugočasi, a svim tim bi domaćina mogao uvrieditи.

Dodje li u društvo čovjek zla glasa, bezznačajnik, i t. d. a domaćin ga je neznajući kakav je to čovjek, pozvao, budi i s takovim prijazan, a približi li ti se, razgovaraj i s njime koji časak.

U obće u društvu budi iskren, umiljat, uvidjavan, udvoran, a ne podalj i laskavac.

VIII. Ovako se ponašaj kod jela.

1. Kada sjedneš za svoj stol, da blaguješ sa ženom si i dječicom, prekriži se (prekrsti se) i izmoli molitvicu.

Djecu svoju priuči, da i ona isto tako čine prije i poslije jela; jer stol, kod kojeg se počme s Bogom i s Bogom dovrši, ne će biti prazan, veli sv. Ivan Zlatousti.

Otac ili majka neka sjedi kod stola na prvom mjestu, zatim djeca po starosti, osim ako je koje od njih naprśće, koje majka može na svom krilu držati, ili maleno, da si ne zna pomoći kod jela; takovo neka bude u blizini otca ili majke. Stol treba prostrieti čistim stolnjakom; ne rabi isti po mjesec, dva, da je sličan kuhinjskomu prnjku (canjku) ili obojku.

Djeca neka paze, da im ne pada iz tanjura ili žlice jelo na stol, ko što i na to, da ne drobe odviše kruha, te da ne bude puno mrvica na stolu i pod stolom, po kojih bi se gazilo; jer nam je dragi Bog dao hljeb, da ga jedemo, a ne da po njem gazimo.

Liepa je navada u mnoge obitelji, koja bi trebala da bude u svakoj obitelji, da se djeca poslije jela, pošto su se prije zahvalila dragomu Bogu, zahvale i svojim roditeljem. Tim bi pokazala djeca, da spoznavaju brigu i skrb roditeljsku, koju oni ulažu za uzdržavanje njihovo. Tko se ne bi poslije jela Bogu zahvalio, sličan bi bio nekoj životinji, koja se najede žira, a na hrast se ni ne ogleda. Sv. pismo kaže: Kada ćeš jesti i nasitit se pazi, da ne zaboraviš na Gospodina Boga svoga (v. Mojs. 6. 12).

2. Pozove li te tko k sebi na objed ili na večeru, ako ti je moguće, odazovi se pozivu i dodji upravo u opredieljeno vrieme, da ostali gosti s ukućani ne moraju na tebe dugo čekati.

Ako vas je više pozvano i treba da koji časak počekate na jelo, razgovaraj se u to vrieme sa kućegospodarom ili sa domaćicom, ako je ona u sobi, ili pako sa gostovi.

Kada vas domaćin ili domaćica pozove, da dodjete k stolu i da se posjedate, tada se ne turaj napried, već pričekaj, dok te domaćin ili domaćica pozove i mjesto ti pokaže, gdje ćeš se smjestiti; jer bi ti se inače moglo

dogoditi, da ti se kaže: Prijatelju pomakni se malo niže; jer ima vrednijih i starijih od tebe, kojim je mjesto gore opredieljeno, i tako bi se sa stidom morao pomaknuti i mjesto drugomu odstupiti. Razumije se, da ovdje vriedi glede križa i molitve ono, što je malo više pod točkom 1. napomenuto. Pa makar si pozvan k stolu Bog zna kako odlična gospodina i u ne znam kako veliko društvo, križa se kršćanin katolik prije i poslije jela ne smije stiditi.

U boljih kućah dobiješ ubrus (serviet), ali ne zato, da njime prije jela brišeš žlicu, nož i vilicu, ili kada si ih umočio u koje jelo, već da si ga metneš na koljena i da ti služi za brisanje ustnica i prsti, kojih pazi, da si odviše ne zamastiš; nos njime brisati ne smije se nipošto.

Objed obično počimlje sa juhom (čorbom), koje ako si sam uzimaš iz zdjele, kao što i od svakog drugog jela, koje si gostovi obično sami uzimaju, ne uzmi pun tanjur, da ti se iz njega po stolu razlieva. Juha se na stol donese dosta topla, vruća; s toga ju jesti odnosno srkati nije moći tako tiho ko što mrzle jestvine, ali uza sve to pazi, da odviše glasno ne srćeš juhe; jer je ružno čuti. Dakle jedi, što tišije možeš. Žlicom, vilicom i nožem ne ruži po tanjiru, nego pazi, da što tišije režeš meso i žlicom iz tanjira uzimaš. Meso ne prevraćaj po tanjiru ili zdjeli, na kojoj ti se nudja tražeć, koji je ljepši komadić, već uzmi koji je prvi na redu.

Gotov li si kojom jestvinom, ne baci žlicu, vilicu i nož na stolnjak, da ga ne zamažeš, već metni na stalak na desnoj strani za to pripravljen.

Ako ti se što ponudi, da uzmeš, kaže se: „Molim“ ili „Hvalim liepo,“ kao što, ako ti uzmanjka n. pr. kruha ili želiš li soli ne reci: „Daj mi, ili donesi mi“, već kaži: „Molim ovo ili ono“.

Gdje znaš, da će biti više vrsti jela, ne uzmi od svakoga pun tanjur; jer bi time pokazao proždrljivost i nezasitnost svoju. Ne živimo bo, da jedemo i pijemo, nego jedemo i pijemo, da živimo. Neumjerenost u jelu i pilu prikraćuje život.

Sol iz solenke ne uzimaj prstima, već nožem, a vrlo je nepristojno, kada se donese recimo kozjak luk na stol, isti u ustima smočiti i u solenki soliti. U tu svrhu nožem uzmi soli, metni ju na tanjur i ondje si soli.

Ne natrpaj jelom puna usta i ne cmokaj ustima, već što više možeš jedi s tiha.

Kosti hrustati kod stola, takodjer je nepristojno, jer to je posao pasa.

Ostane li ti koja mrvica mesa medju zubima, ne upotrebljuj vilice, da ju odstraniš, nego malen komadić drvca kao što je n. pr. žigica. Kad to činiš, sakrij jednom rukom usta, a drugom izvadi, i to brzo.

Za rezanje hljeba ne rabi nož, kojim si meso na tanjiru režeš, već čisti nož, koji će biti na stolu samo za kruh.

Svatko će uviditi, da nije pristojno praviti od kruha krugljice i nabacivati se njima na prisutne kod stola sjedeće.

Za vrieme objeda kao i večere, ko što i u svakom društvu razgovaraj pristojno, i ne govori odviše, da ti se ne reče, da si brbljav, već pusti, da i drugi mogu uz to koju rieč izustiti. Izmjenjivanjem bo misli i rieči bit će društvo veselije.

Ako imaš pogrješku drugomu u rieč upadati, ili što no se veli rieč presiecati, te običaješ li reći: „Molim te ne zaboravi si rieč", prekineš ga u govoru i nastaviš svoj dug govor, postat ćeš cielomu društvu nepovoljan i dosadan; s toga nastoj, da se te mane ostaviš. Veli se: puno rieči, malo hasne, i gdje je puno plieve malo zrna. Manje govori, više slušaj, jer ti je Bog dao dva

uha, a samo jedan jezik. Pa kako bi ti neugodno bilo, kada bi ti se reklo u društvu: Prestani govoriti, dosta je; ili da ti se dogodi ovako: Mudraca Aristotela mučio je svojim govorom neki brbljavac, a on je šutio. E morda sam ti dosadan, zapita ga na jednom dosadno klepetalo? Aristotel mu odvrati: Nisam pazio, što si govorio.

Čuvati se valja u svakom društvu nepristojna razgovora i neslanih rieči; „Tko mnogo govori, oskvrnjuje dušu svoju." Po rieči ćeš spoznati kakov je tko čovjek.

Kakov čovjek takov govor, kakov govor takovo djelo. Bogat riečmi siromah činî. Od suviška srca usta govore.

Stara je istina, da pametniji popušta. Ne nameći se nikomu za tumača njegovih rieči, a još manje za sudca.

Noge ne pruži pod stol, već ih drži k sebi stegnute. Rukom si ne podboči brade, da ne sjediš kao da si ko što se običaje za takova reći, u krčmi, već ti jedna ruka neka leži na stolu a drugu drži na nozi, nu ne na koljenu, već u sredini izmedju koljena i trbušne slabine, ili još bolje obje neka su na stolu.

Poslije objeda i po večeri običaje se pušiti; tada pazi, da si ti prvi ne zapušiš i da pepeo od cigare ili iz lule ne bacaš na pod; jer to ljuti domaćicu, kad joj je pod zamazan.

Ako bi rado biti udvoran, te želiš do sebe sjedećemu natočiti vina u čašu, ne čini toga prije, dok ga nisi pitao za dozvolu; silovanjem na pilo i gustokratnim natakanjem čaša postati ćeš dosadan u društvu.

Običaj je kod nas Hrvata, da se kod stola nazdravi sada ovaj ili onaj. Tu valja paziti, da ne govoriš i odviše da ne uzvišuješ samo jednu ili dvie osobe ili u obće samo neke u društvu; jer bi ostali mogli uvriedjeni biti misleći, da ih omalovažuješ. Svjetlost bacana samo na neke osobe, sjena je za ostalo društvo.

*

Kazati: najeli se jesmo, žedni nismo, ajdemo kući, nečedno je; s toga ne odstrani se i ne otidji odmah po obroku, već se malko razgovaraj u društvu, ali pazi opet, da ne ostaneš predugo i da ne postaneš nepriličan domaćinu.

U obće pazi, kako se kod stola vladaju čedni i pametniji od tebe i nasljeduj dobar primjer.

IX. Ovako se ponašaj medju svojimi (u svojoj obitelji.)

Muž i otac dužan je skrbiti se i brinuti za hranu i odielo ženi i djeci svojoj, a žena i djeca treba, da ga slušaju u svem, što je pravedno i pošteno.

Otac kao glava obitelji dužan je brinuti se, da mu se djeca znadu pristojno ponašati. Na to neka ih priučava, dok su još malena; jer laglje je diete pristojno odgojiti nego razpušteno pristojnim učiniti; teže ga je od poprimljene pogrješke odučiti, nego ga na pristojnost priučiti.

Majka ostaje većinom s djecom kod kuće, a otac odilazi za poslom od kuće; zato je majčina sveta dužnost, da spomenuti posao savjestno i marljivo obavlja oko djece svoje.

Sramota je za majku, kad joj djeca poderana i zamazana po dvorištu ili po cesti skaču, što odaje njezinu nemarnost i lienost.

Majka često dopušta djeci, koja tekar počimaju govoriti, a i kasnije, šale i rieči nepristojne, čemu se ona ljubko nasmješkuje. A to ne smije biti; jer će roditelji

kasnije trpak plod brati od djece svoje. Mladica se dade privijati, a ne ostarjelo drvo.

Roditelji treba da poduče djecu, kako valja pozdraviti na cesti ne samo gospodina, već svakog čovjeka, koga susretnu, bio poznat ili nepoznat; kako se imadu kod stola vladati, da po stolu ne razbacaju jela i vode ne prelievaju, da odviše kruha ili drugog jela u usta ne trpaju i da tako punima ustima ne pripoviedaju, da imadu pazku na nos, da se kod obroka ne nabacuju kruhom, da za jela mirno sjede i da ne viču. Kazniti djecu pred gosti, ne valja, već nastoj ju odgojiti, da će rieč biti dostatna. Dok se u dvorištu igraju, ne prieči im glasno govoriti i pjevati; jer će time moći kasnije glasnije i razgovjetnije izgovarati rieči, samo pazi, da se odviše ne napinju.

Pušenje i žestoka pića treba djeci zabraniti; jer od toga postaju djeca blieda i mršava, što je znak, da im je sve to štetonosno po njihovo zdravlje, a i pamet im se tupi i žep izpražnjuje.

Da se djeca nauče pristojnu ponašanju još u mladosti, osim obiteljske kuće, koja im je prva škola, jest škola, kojoj je svrha oplemenjivati diete kao divljaku voćkicu i spoznavati dužnosti prema Bogu i bližnjemu našemu; zato roditelji ne smiju moljakati, da im se diete ne uškola i raditi svimi silami, da ga školi otmu; jer će te ono pod staru tvoju glavu učiti pameti, kad ti njemu nisi dao prilike učiti se.

Kada se otac vrati odkuda goder kući, neka mu žena prijaznim licem u susret dodje, da mu brige raztjera; a ne, da mu, ako je nezadovoljan i snužden došao, svojim ponašanjem jad podpaljuje.

Muž i otac pijanica, kartaš, razsipnik nije na sazidavanje već na propast svojoj obitelji.

Vika i svadja medju mužem i ženom neka prestane

u svakoj kući. Treba da oboje budu miroljubivi i strpljivi. „Bolje je sjediti na uglu krova (t. j. pod vedrim nebom) nego sa svadljivom ženom u jednoj kući“, veli sv. pismo. (Posl. 21. 9.) Gdje nemir u kući vlada, ondje su djeca zlo odgojena.

Kakogoder dva vozara, kad se na putu sastanu jedan se drugomu mora ukloniti, tako isto čovjek, koji želi u obitelji mirno živiti, neka se u govoru i činu, kada je potrebno, ukloni. „Bolji je komadić suha hljeba u miru, nego obilan ručak u svadji“. (Posl. 17. 1.).

X. Ovako se ponašaj medju prijatelji.

Čuje se u naroda našeg često poslovica: „Nikad nije dan tako dug, da ne bi došla noć“, što znači, da čovjek bio kako mu drago bogat i imućan, ne može biti siguran, da mu ne će svanut danak, kada bi on tudje pomoći želio i uztrebao. Što kažem bogat i imućan? Ta bogatstvo čovjeka ne čini sretnim i zaslužnim za bolji život, koji sliedi po životu zemaljskom! Utaman ti hrpa novaca u ormaru i mnoštvo blaga u štali, ako nemaš iskrena prijatelja. Sav imutak ne će ti zadovoljstva pribaviti, ako si u selu osamljen, ako te tvoji susjedi i rodjaci izbjegavaju. Zato nastoj svaki, da si pribaviš prijatelja vjernih, prijatelja iskrenih; jer iskren prijatelj znade osušiti suzu na licu si prijatelja i žalostnu si prijatelju izmami podsmjeh na usta. „Iskren prijatelj jest liek za život“. (Sir. 6. 16). Koji nema prijatelja, hodi po zemlji kao vječni tudjinac.

Prijateljski vez iskreno medjusobno se ljubećih osladjuje sve trpkosti, ublažuje žalosti i nevolje, čovjeka

čini spokojnim tako, da mu je i suh krušac tečan, siromašno ruho milo i bieda snosljiva. Veli se, da je prijateljstvo riedka biljka. Ta se izreka donekle obistinjuje, ali nastoj da tu biljku revno njeguješ i da ne vehne u tvom vrtu t. j. u tvom srcu.

Zagrezne li ti težak voz u duboko blato, težko će ti blažče stegnuti kola na brieg. Što ćeš si jadan sam pomoći bez vjerna prijatelja i dobra susjeda? Akoprem nam je poznata zapovied Spasitelja našega: „Ljubi bližnjega svoga kako sam sebe“, i „Štogod hoćeš, da drugi tebi čini, čini i ti drugomu“, koje nam rieči jasno govore, da činimo dobro svakomu bio naš prijatelj ili neprijatelj: ipak će nam većma goditi i u nevolji nas tješiti, kada vidimo, gdje nam prijatelj priskoči radostno i nepozvan na pomoć, nego kada treba moljakati po selu, da nam dodje tko na pomoć.

S toga nastoj, opet ti velim, da si svojim poštenim i dobrim ponašanjem stečeš prijatelja.

Svakomu je poznata prtena torba (bisage), od kojih polovica, kad ih čovjek nosi na ramenu, visi na prsiuh, a druga polovica mu je na ledjih. Prečesto se dogadja u ljudi, da svoje pogrješke stavljaju u polovicu na ledjih se nalazeću, a pogrješke svog susjeda, rodjaka, znanca i ćak prijatelja stavljaju u polovicu bisaga na prsiuh ležeću i često pred drugimi ili u društvu otvaraju samo ovu posljednju te kažu im mane prijatelja svojih. Takovo hinbeno nadriprijateljstvo neka prestane, te iskreno prijateljstvo nastoj na čvrstom temelju sagraditi. Prije nego što se s kime sprijateljiš, treba da ga dobro spoznaš, da vidiš i što je i kakav je to čovjek; je li pošten, značajan, krepostan. Vidiš li, da je takav, tada tekar možeš mu otvoriti srce svoje i povjeriti mu tajne svoje. Dobra prijatelja upoznati ćeš po tom, što je prema tebi vazda iskren, što ti se ne laska odviše, već će ti biti

uviek sklon, bio ti u sreći i nesreći, i odan ti dušom i tielom. Mana tvojih ne će bez potrebe nikada odkrivati; već usuprot će te zagovarati i pogrješke tvoje prikriti, a poznate već drugim umanjivati a ne uvećavati.

U društvu se često čuje izgovarati krasna rieč „prijatelj“ i kod čašice vina se običaje sklapati prijateljstvo, kojom zgodom se ljudi bratime. No i tu valja dobro paziti, s kime se bratimiš. Valja da paziš, kako se ponaša prema onima, s kojima se prije ili već davno pobratio. Odatle možeš onda suditi, kako će se prema tebi ponašati.

S nećudorednimi sklapati prijateljstvo, pogibeljno je; jer ugljen ako i ne peče, a on ipak zamaže. Naša rieč kaže: Ne poznaš li čovjeka, gledji s kim se druži.

Čuvaj se osobito kod čaše vina i ugrijane glave, da ne odkriješ svoga srca svakome. Mnogi se je već pokajao drugi dan, što je ugrijan vincem dan prije u društvu govorio. U izboru prijatelja i pobratima valja biti veoma oprezan.

Sklopiš li prijateljstvo s onim, koga si pronašao vriednim tvoga prijateljstva, ponašaj se prema njemu čedno, a ne nepristojno. Valja da ostaneš čedan i pristojan i onda, kada si se s njime i pobratio; jer bi inače prijatelj požalio, što se je s tobom sprijateljio i pobratio. Prijatelja valja vazda štovati, osobito ako je stariji, štediti i čuvati, jer se dosta težko nanj namjeriti.

U društvu i na javnih mjestih valja prijatelju izkazivati štovanje. Zlo čini, tko si prijatelja u sličnih zgodah uzimlje za predmet svoje šale, i neslanih dosjetaka. Niti ono nije baš uredno, što se sa svakim u društvu zabavljamo, a na prijatelja se niti ne osvrćemo, već se ponašamo kao da ga tu ni nema. Takovim bezobzirnim ponašanjem razžalostili bi i osramotili svog

prijatelja i zamjerili bi se onomu, koji je za nas uviek iskreno čuvstvovao i nastojao nam svojim prijatnim ponašanjem vazda ugoditi. Govori sv. pismo: „Starog prijatelja ne ostavljaj; jer novi ne će mu ravan biti; novi prijatelj je novo vino; pusti, da ostari i piti ćeš ga sa slašću“. (Sir. 16. 11.)

Prijatelj se u nesreći poznaje. Svatko želi, da mu drugi u nesreći bude tješitelj i pomoćnik. Zato ne zaboravi na prijatelja, kada ga dragi Bog pohodi kakovom neprilikom, te padne u nesreću. Ne budi poput onih ljudi, koji izčekuju od drugih pomoć, a kad treba, da pomognu postradalu prijatelju, okrenu ledja i na stranu njegovih neprijatelja prodju.

Prijateljstvo se osniva na uzajamnom prijateljstvu. Pravi prijatelj nije samo riečima prijatelj, već nastoji, da i činom zasvjedoči prijateljstvo svoje.

Čuvstva iz srca plemenita čovjeka izlievaju se tiho nu stalno kao rieka iz živa vrela, koje tečaj nikad ne prestaje. Najvjerniji prijatelji najmanju prave buku svojim prijateljstvom.

Osobito se pako u prijateljstvu čuvati treba toga, da s neprestanimi molbami i prošnjami ne napastujemo prijatelja, i da od njih ne tražimo odviše velikih žrtava; jer bi time pokazali, da smo s njimi prijateljstvo sklopili radi koristoljubja. Uzajamna podpora to je dakako najglavniji znak prijateljstva, nu pravi prijatelj, kad opazi potrebu našu, svojevoljno će nam bez svakog moljakanja pomoći.

Dao dragi Bog, da iskreno prijateljstvo uzraste poput razgranjenog drveta, u čijem hladu se svi ljudi nalazili pod napisom: „Hinbenosti tu nema mjesta“.

Budimo najprije sami pravi prijatelji, pa ćemo si tada i steći vjernih prijatelja.

XI. Ovako se ponašaj prema ženskomu spolu.

Stari naši pradjedovi ovako kratko označiše jarost žene: „Da cieli sviet na vlasu visi, žena kad je ljutita, prerezala bi ga". U društvu znadu neki i ženam spočitavati, da su zaboravljive, i prispodabljaju im se glave koječemu, jezičljive, da im se ništa ne može povjeriti, da su tašte, da malo kada govore istinu, kada pripoviedaju o svome susjedu ili susjedi, da rado zadirkuju, da su svadljive, svemu zlu krive itd.

Koji tako govore, malo su prestrogi sudci, premda i u tome ima nešto istine. Kada stupiš u društvo žensko, takovimi riečmi ne ćeš im ugoditi, već ćeš si steći njihovu mržnju i prezir. Ovaj sud o ženah nije obćenito istinit. Znamo bo, da ih je velika većina mekana srca, tanke ćuti i požrtvovnih. Pak zato obstoji u nas od vajkada rečenica: „Žena drži tri ugla, a muž jedan", kojom se priznaje važnost, trud i napor valjane žene u kući i obitelji.

Da čestita i bogoljubna žena može puno koristiti ne samo u sukromnom obiteljskom već i u javnome životu, svjedoči i sv. pismo nabrajanjem mnogih takovih žena, medju kojimi sjetimo se Judite, koja je oslobodila svoje zemljake od neprijatelja, i od domovine svoje odbila puno jada. Svaka žena može puno koristiti domovini i rodu svomu odgojivanjem djece za valjane obćinare i čestite otačbenike. Žena pako nevaljana, nevolja je za vlastitog si muža i djecu; u grudih joj ne bije srce za plemenitim, za dom i rod.

Mnogimi se krepostmi odlikuju žene. Komu nije poznata njihova mukotrpnost, kojom je žena kao brižna majka ukrašena?

Cieli dan obterećena je kućnim poslom, pak i na polju joj je raditi, ali uza sve to ne zaboravi niti jedan časak na čedo svoje. Ako je na paši, djetešce si na rukuh nosi. Pa kad joj se tielo silno umori od dnevnog napora prije nego legne, da odpočine, uči si diete ručice sklapati i Boga moliti; ni u noći nije bez brige, jer čuje svaki okretaj djeteta i svaki njegov dah ju prene oda sna; po ciele noći malo spava, akoprem ju drugi dan čeka rad i muka kao i prošloga dneva.

Bol je velika za ženu i majku, koja se namjeri na muža rasipnika, pijanca, kartaša i t. d. Takov se obično malo ili nemalo brine za dobro svoje obitelji, već nesretnik danju ne radi, noćju se klatari i došav pijan kući često nemilice zlostnvlja si mukotrpnu i čestitu ženu, te brižnu majku, udarajuć ju pesnicama, gazeć nogama i navlačeć za kosu, čime izmami mnogu bolnu suzu djeci si na lišca. Osorno i okrutno postupanje muževo odnosno otčevo ne će utisnuti u djecu mu, za koju je pred Bogom i pred ljudmi odgovoran, fina čuvstva, već upravo protivno, a žena, da nije mukotrpna morala bi proklinjati čas, kad ga je upoznala i za nj' pošla.

Poznato je u obće, da su žene osobito pako djevojke stidljive, zato se neka nijedan mužkarac, nigdje, a osobito u društvu ženskom ne ponaša i ne govori tako, da bi vriedjao stid i pristojnost žensku. Gledaj njihovo kretanje i slušaj im razgovor pak pazi, da te one ne zastide i ne osramote. Imaš li osornu i neugladjenu narav, u društvu njihovu možeš si ju izgladiti i do ćudorednosti dotjerati; jer ćeš riedko kada doživiti, da će koja od njih navrnuti na nečedan govor i nepristojnu šalu. Valja dakle, da se pristojno vladaš u ženskom društvu; jer bi inače došao na zao glas kao razpušten mladić i nepristojan te neugladjen čovjek.

Što one rado čovjeka u biedi tješe i u potrebi po-

mažu, razlog je njihovo nježno čuvstvo, zbog česa zaslužuju naše štovanje i prijaznu susretljivost, ali za to ne smijemo prekoračiti granica čednosti.

Mužkarac neka prečesto ne traži zgode, da dodje u žensko društvo, i u njem se na dugo zabavlja; jer bi izgubio puno dragocjenog vremena, a mogao bi si i srce za koju priliepiti, što bi možda bilo grešno.

Dodješ li u njihovo kolo, gdje ih je sakupljeno starih i mladih, bogatih i siromašnih, gdje ih se nalazi, koje morda dragi Bog nije nadario ljepotom lica u tolikoj mjeri koliko druge, ne smiješ se obraćati samo prema mladjoj, bogatijoj i oku pristaloj, već svima izkazivati štovanje i prema svakoj biti uljudan i udvoran. Koja je ljepše duše i finijega čuvstva, više vriedi nego ona, koja je zla, pa bila i liepa lica; jer tjelesna ljepota potamnjuje pred duševnimi vrlinami. Sa jednom se samo razgovarati, a na ostale se niti ne obazrieti, osobito zato što su siromašnije, nije pristojno, a to bi dalo ostalim povod, da koješta o tebi sumnjaju. Bože sačuvaj, da bi taknuo ženu ili da ju za lice, za bradu i t. d. primaš; jer bi to bilo vrlo nepristojno, a pokazivalo bi, da si puten.

U društvu kazati ženi ili djevojci: ti si ili vi ste moja vršnjakinja ili pitati ju za njezine godine, nije liepo; jer mnoga ne bi rada, da joj se znade za starost.

Kada u razgovoru često ponavljaš svoj sud o njezinoj ljepoti ili o kojoj vrlini, ne ćeš joj Bog zna kako ugoditi, kao što niti odviše laskavimi riečmi; jer će te držati za prevejanca i ulagivača, a ne ozbiljna i iskrena mužkarca.

Ne razgovaraj sa ženami o onom, što ženu malo ili nimalo ne zanima. Recimo n. pr. kovač, da počme pripoviedati, kako se lunjci kuju itd. postao bi dosadan. Prema izobraženosti i sposobnosti žene zapodjeni razgovor. Sa odličnijom ženom ili gospojom drugčije ćeš govoriti, nego sa ženom jednostavnijom. Ako si pismen i znaš čitati, te si možda što čitao ili čuo iz novina n. pr. o politici, a tada bi hotio da se iztakneš: kako ti znaš pametno suditi o politici, ne bi se to mililo ženskomu društvu; ono bi kraj tebe počelo zievati i dugočasiti se. Opaziš li, da razgovor tvoj nije poćudan osobi, s kojom govoriš, svrni odmah govor na drugo.

Kada opaziš, da se žena ili gospoja hladno drži prema tebi, udalji se na skoro; jer je to znak, da ona tako želi. Ona ne će ili nema vremena dulje s tobom se zabavljati, ili u obće, nisi joj poćudan.

Nastoj, da ne obćiš i ne putuješ sâm sa djevojkom ili ženom; jer bi se mogli roditelji ili suprug na tebe srditi, a mogla bi odatle nastati i po tebe neprilika i neugodnost.

Ružno je kada žena koga ogovara, a još je odurnije kad se mužkarac lati takova čorava posla, te ogovara žene; jer time ne će ništa pametna i koristna uraditi ni po sebe, ni po druge, već će si steći neliepo ime ogovarača ili još gore klevetnika.

Kada ideš po stubah sa ženskim spolom, ti idi napried, a ženska glava će stupati za tobom.

Žene napose bile one gospoje ili seljakinje imadu biti prema mužkarcem čedne; ali neka se ne ponašaju napeto i hladno; jer bi se reklo, da su ohole, a ne prijazne.

Prekomjerno žensko smijanje ne će ugodno djelovati na društvo, osobito ne onda kad se smiju same u jednom kutu, dok se mužkarci razgovaraju na drugom kraju, bilo to u sobi bilo vani.

XII. Gospodari i služinčad.

Kao što ima cieli sviet jednoga gospodara na nebu, tako ima svaka kuća svoga poglavara. Tuže se u naše doba gospodari i jadikuju: sretan, koji služinčadi ne treba. Razlog tim jadikovkam leži kadkada u nepoznavanju pravila o pristojnosti i što ne znaju pravo jedni ni drugi za svoje dužnosti, koje imaju jedni prema drugim. Gospodari dužni su skrbiti se za dušu i tielo svojih podložnika.

Mi ne smijemo ničim nahuditi tielu bližnjega; s toga neka gospodari nalažu služinčadi samo takova djela, koja oni mogu ovršiti, a ne preterećivati ih težkim poslom, da pod trhom podlegnu. Zatim valja, da im bude služinčad vazda zabavljena poslom; jer lienost je živa škola nevaljaljštine, a bezposlica vanjkuš vražji. Gospodari neka si dobro upamte, da su družina ljudi, s kojimi valja ljudski postupati. U nedjelju naložiti družini, da rade poslove, koji se obavljaju u djelatne dane, nije dozvoljeno gospodarom; jer 6 dana je za rad, a sedmi t. j. nedjelja je dan Božji, koji ne smijemo Bogu uzkratiti, već ga na taj dan slaviti hodeć u crkvu k službi Božjoj, večernji i na kršćanski nauk. Dužnost je dakle gospodara, da si služinčad odpravi svakog blagdana i nedjelje u crkvu, a ne da im zapovieda u te dneve radit; jer će si time družinu ozlovoljeti, a ova će onda zamrziti na gospodara.

Dužnost nam je skrbiti se, da strah Božji ne ostavi naš krov. Za to gospodari nemaju se samo skrbiti, da družinčadi dadu dosta posla, već takodjer, da im se ona zna i čedno ponašati, da nije razuzdana. S druge strane gospodar sam mora družini dobrim primjerom prednjačiti. Gospodar treba da družini nalaže liepom riečju a ne bogumrzkimi kletvami (psovkami), i nepristojnimi riečmi. Ako je oko mutno, biti će i cielo tielo tamno. Dobra rieč većinom više opravi nego psovanje i kletva. Kada gospodar zahtieva, da mu bude sluga i služkinja marljiva i vjerna, onda je dužan i njima dati zasluženu plaću. Uzkratiti družini zasluženu plaću ili joj nepravedno što utrći, grieh je u nebo vapijući.

Oboli li družinče, neka gospodar promisli, da je u njegovoj službi obolilo, pa zato neka se za nj skrbi, kod sebe ga pridrži i krepku mu hranu daje, a ne da ga bolestna od sebe protjera. Ako je sluga cieli svoj život kod gospodara sproveo i starosti se dočekao, ne bi bilo čovječji, a kamo li kršćanski, kad bi mu pod stare dane pružio u ruke prosjački štap te ga odpravio.

Neka se sjete gospodari rieči sv. pisma (Mat. 7. 2.): „Kakovom mjerom mjerite, onakovom će vam se povraćati“, „Gospodari pravdu i jednakost činite slugam znajući, da i vi imate gospodara na nebesih.“ (Kol. 4. 1.) Da se mora gospodar i gospodarica skrbiti, družini za dobru i dostatnu hranu, razumije se po sebi.

Družina treba da bude vjerna i poslušna svomu gospodaru i gospodarici, koji ih plaćaju i hrane. Prema svojim gospodarom neka se pristojno vlapaju. Neka radi ono i onako, kako mu pošten gospodar naloži; ne smije dakle biti sluga preuzetan ili grub, ne smije mrmljati i pregovarati se, ne smije ono, što u kući vidi okolo razglašivati, osobito bi pak sagriešio, kad bi klevetao svoje gospodare. Osobita je krepost služinčadi, da šuti. Ako družinčetu nije hrana po volji, ne smije se uzgoropaditi i silnom vikom svoje nezadovoljstvo pokazati. Mlad sluga, koji je dulje vremena kod svog gospodara, zna postati prokšen: hrana, koja mu je s početka bila dobra, poslije mu nije već po volji. Kada nije slugi služba i kuća po

volji, neka ju u poštenju ostavi. A tako i gospodar, ako nije sa slugom zadovoljan, neka slugu odpusti; jer nisu prisegli jedan za drugoga.

Sluga, izbirljiv u jelu, neka pomisli, da bi mnogi gospodar bio zadovoljan s onakovom hranom, kojoj on prigovara. A možda će to i sam poslije kada uviditi, kada postane svoj gospodar. Bio sluga, komu donesla gazdarica na stol zdjelu punu kuhana boba, a on počeo bjesniti, i vikati: tko bi taj bob jio. Metne zatim žlicu u bob i reče: Ako se primiš na rub žlice, jest ću te. Taj isti sluga postane svoj gospodar. Nemajuć čime da sebe, ženu i djecu prehrani, uzme vreću i dodje k bivšemu si gospodaru s molbom, da bi mu dao boba, jer će inače od gladi poginuti. Gospodar uzme vijaču, zabode ju u bob, te reče: Ako se bob primi njoj na rub, dati ću ti ga. Vidjevši sluga, da mu gospodar vraća šilo za ognjilo, da hoće njegovu nekadašnju obiest da iztakne, postidi se, i zaplače. A gospodar mu se smilova.

Na sve, što gospodar slugi uruči, treba da ovaj najvećom pomnjom pazi. Jednom rieči, služinčad neka bude takova, kakovu bi si želila imati ona, kada sama postane gospodar.

XIII. Kako se treba ponašati iduć u društvu od kuće i kući.

Čovjek voli biti u društvu, voli ići u društvu, nego sam. Ljudi rado idu u crkvu u društvu; milo im je u društvu ići radit na svoja polja; isto tako vraćajući se kući obično više njih u skupu ide.

Putujuć zajedno osobe obojeg spola, treba da se dostojno ponašaju. Kaniti im se je nečednoga narivavanja i natezanja po putu, što neki čine od šale ili obiesti. Kad bi to vidio mimo vas prolazeći tudjinac, u kojeg zavičaju tako surovi običaji ne vladaju, morao bi vas držati za neugladjene i divlje.

Liepa je i hvale vriedna navada u mnogih krajevih naše domovine, da težaci vraćajuć se s polja kući ma i trudni pjevaju liepe i pristojne pjesme. Nikome se ne će svidjeti, ako se dvojica trojica obuhvate oko vrata, i tako se držeć idu cestom pjevajuć ili vičući ili urličuć kao vuci.

Najbolje i najljepše će biti, ako mužkarci idu za sebe, a žene i djevojke opet za sebe. Ako li su pako u skupu jedni i drugi, neka im je razgovor dostojan pametna kršćanina, da ih ne stigne ukor nekog starca, koji je on izustio pred sv. Pavlom Pustinjakom: K ovomu najme svetcu išlo društvo ljudi u pohode, a medju njima došao i neki starac, kojemu reče sv. Pavao: Ti si prijatelju, imao dobre suputnike. Na što će starac: Dobre, ali njihov stan nema brave, svatko, tko hoće, dodje u štalu, i odveže magarca. Time je kazao, kako su se nedostojno putem iduć šalili i razgovarali, kako im je jezik bio razuzdan.

XIV. Kako se treba ponašati u krčmi (gostionici).

1. Krčmar (birtaš) i krčmarica neka nastoje:

a) da oni sami ne dadu povoda nepristojnu ponašanju u svojoj krčmi. Krčmar treba, da je čovjek razborit i ozbiljan. Neka ima vazda na pameti one Kristove rieči: „Jao čovjeku, po kom dodje sablazan!“

b) krčmar treba da je i sam odkrit u gostinskoj sobi t. j. u krčmi, kada u njoj imade gostiju. On može liepim načinom i goste opomenuti, da se i oni odkriju, a to osobito onda, ako je tko odličniji stupio u sobu.

c) da im se po podu ne pljuje. U tu svrhu neka se na više mjesta postave pljuvačnice, na koje neka krčmari mirno upozore u krčmi se nalazeće, kao što i na to

d) da pepeo iz lula ne stresaju po podu.

e) Časopise ili novine drži takove, koje ne donose kojekakve ludorije i koje bi se morda sv. vjeri rugale i pojedine osobe kojeg stališa napadale. Krčmar bi još gorje učinio, ako bi takove stvari prisutnim gostom na glas čitao.

f) Slike objesi u krčmi ne kakove god nepristojne, sramotne, ćut poštenu čovjeku vriedjajuće, nego sv. slike i druge liepe i pristojne. Razpelo treba da je na prvom mjestu.

g) Soba treba, da je uvieke čista i dobro prozračena.

2. Ideš li u krčmu, ne idi s tom namjerom, da se opiješ i tako se do životinje sniziš, već da se okriepiš. Biele novce čuvaj za crne dane. Što pijanica zapije u jednom danu ili noći, imao bi više dana za sebe, ženu i za svoju djecu.

Kada sjediš u krčmi, pazi, da se držiš, kako čovjeku pametnu dolikuje. Ne stavi obadva lakta na stol i šakom se ne podupri pod bradu ili lice. Ako više piješ nego ti je potrebno, ne viči, ne svadjaj se, ne zameći kavge i ne govori rieči Bogu i ljudem odurnih.

Noć je za spavanje, a ne da se čovjek klatari ciele noći po krčmah; za to budi u večer kao dobar muž i brižan otac u krugu obitelji svoje, za koju si se dužan skrbiti.

Nadješ li u krčmi društvo podano raznim pogrješkam n. pr. kartanju i drugimi manam, ostavi odmah takovo mjesto, osim ako se čedno igraju samo za zabavu, a ne da jedan od drugoga novac reć bi otima, kojom zgodom dodje do bogumrzkih rieči, psovaka i lupanja a to čovjeku, a napose kršćaninu ne dolikuje.

Nije liepo vidjeti, gdje tko pije iz boce (flaše). Vino si natoči u čašu, pak onda pij polako, a ne pohlepno.

Krčmarova je dužnost, da zaprieči takove nepodobštine, ako želi dobar glas uzdržati sebi i kući svojoj.

XV. Ovako se treba ponašati u crkvi.

Napomenuli smo dosada više pravila, po kojih treba da se čovjek vlada u raznih zgodah na raznih mjestih, te smo vidili, da se mora čovjek, bio on ma gdje i u čijojgoder kući, pristojno ponašati. Tu pako pristojnost treba da čovjek osobito pokaže u kući Božjoj, u crkvi, gdje je samome g. Bogu na dogled.

Duhovni pastir neka svojim ovcam predoči više puta u godini, kako im se treba ponašati u sv. mjestu,

ma većina vjernika to i znala. Ovdje ćemo samo u kratko nasjeći nekolike točke, koje će nas podsjetiti naše dužnosti u crkvi.

1. Kada stupiš u crkvu, nemoj po crkvi naglo ići i bježati, kao da si pred kime izvana utekao. Lagano i čedno koracanje zahtieva se od čovjeka u svakoj kući, a što da reknemo za crkvu, koja je stan Stvoritelja našega?

2. Iz prijašnjih pouka se razabire, da je čovjek dužan čedan biti pred svakim i sa svakim, a osobito pred svojim poglavarom. U crkvi se nalazi u presvetom oltarskom sakramentu Gospodin sve gospode, kralj svih kraljeva, komu mora svaki čovjek, bio on gospodin ili seljak čast izkazivati svaki časak, a osobito onda, kada si želi dušu okriepiti presv. tielom Isusovim, t. j. kada dodje na sv. pričest. Dade li se znak zvončićem kod oltara za pričest, tada ne bježi opet k oltaru s mjesta, gdje si se dosele Bogu molio, već sklopljenima rukama polagano pred se gledajuć pristupi.

3. Narivavanje, obaziranje po crkvi, nasmješkivanje ne samo da je nepristojno, surovo i neugladjeno, nego je takodjer i grešno.

4. Na službu Božju ne dolazi prekasno; jer bi time pokazao svoju nemarnost i lienost prema sv. stvari, a pobožno moleći puk mogao bi svojim dolazkom smetati u molitvi.

5. Noć je za spavanje u vlastitom si stanu, a sv. mjesto — crkva — je kuća molitve; s toga neka nitko ne spava u crkvi pod službom Božjom ili za vrieme navješćivanja rieči Božje, već treba oči svoje uprti na žrtvenik ili na propoviedaonicu.

Nije liepo, a moglo bi biti i grešno, bez razloga izlaziti za vrieme propoviedi iz crkve, jer tim pokazuješ nehaj za Božji nauk, a i druge svojim izlazkom buniš.

Znaš, što kaza g. Isus: „Tko je od Boga, on rieč Božju sluša. Vi je ne slušate; jer niste od Boga."

6. Za službe Božje okolo crkve halabučiti, brzo se voziti, bičem pucketati, nije u redu.

7. Ne valja se za službe Božje ledjima okretati k žrtveniku, gdje se sv. misa služi, a licem zijati natrag, na pjevalište itd.

8. Ne valja se tiskati k žrtveniku, gdje se sv. misa služi, da misnik jedva ima prostora pred stubami žrtvenika, kada obavlja pristupne molitve s podvornici.

9. Ne valja na žrtvenike metati korbe, škafe, šešire i druge stvari; to je nekim načinom povreda sv. stvari.

10. Stari su kršćani u crkvi ovako stajali: Muški su bili svi na jednoj strani, a ženske na drugoj. Mladež ide na prvo, a stariji bolje od traga. Stariji ljudi neka posjedaju u klupe, a mladji, koji su jači i zdraviji, neka stoje. Ako dodje koji starac ili odličniji stranac, treba mu ustupiti mjesto u klupi.

11. Kada se obavlja adventska ili korizmena izpovied, ne valja se silom rivati oko izpoviedaonice. Tko je prije došao, prije neka se i izpovieda. Oni se ne samo nepristojno vladaju, koji one, koji su prvi došli, potiskivaju natrag, a sebe urivavaju na prvo, nego i grieše.

12. Kada je vrieme za klečanje, onda valja pod sv. misom klečati. Dobri kršćani, kada su zdravi, kleče pod cielom misom, a stoje samo pod čitanjem evangjelja i propoviedju. Tko baš ne može pod cielom misom klečati, neka kleči od početka mise do evangjelja t. j. dok se knjiga prenese, zatim opet neka klekne na svet t. j. kad se prvi put zvoni, pa neka kleči dok se zadnji put ne odzvoni. Onda neka opet klekne na zadnji blagoslov. Stojati za podizanja, pričesti ili za sv. blagoslova, osobito kad se sa sv. otajstvom dieli, nije pristojno, pače bi moglo biti grešno.

13. Iz crkve treba izlaziti mirno, čedno i ponizno. Kada je crkva dubkom puna, neka najprije oni izadju van, koji su bliže vratima, a tekar onda oni, koji su dalje unutar crkve. Tako je u redu, a zgodnije je i za svakoga; jer bi se u velikoj gnjeti kod vrata mogla i nesreća dogoditi.

XVI. Kada se sastaneš s ljudima iz raznih krajeva, ovako se ponašaj.

Ljudi polaze sajmove (vašare), da unovče, što im nije od prieke nužde kod kuće, i da si potrebno, što im manjka, kupe.

Idu na čudotvorna i druga sv. mjesta na prošćenje, (hodočašća); da od Boga milost izprose. Na tih mjestih opaziti ćeš ljudi iz raznih župa i krajeva obučenih u raznoliko odielo, raznih običaja i različitih nariečja.

Možda ti se ne će svidjeti njihovo odielo, njihov način govora ili pjevanja. Obćiš li s njimi, drži se kao da ništa neobična i za tebe smješna na njih ne opažaš, te se razgovaraj s njimi triezno i ozbiljno. Isto valja i za njihovo nariečje, kojemu se ne valja smijati. Za ove je morda tvoje odielo čudnovato, tvoj govor neobičan, pa da i oni tebe zbog toga na ruglo stave, kakova bi iz tako malene iskre mogla nastati vatra?

Kada se rastajete, ne gledaj za njimi, kao djeca za medvjedom, ne kaži prstom i ne namiguj za njimi posprdno.

Ako opaziš da stran čovjek ima kakav ružan običaj koji vriedja stid i sramežljivost, opomeni ga bratski i prijateljski, preporuči svoj običaj, ako je tvoj pristojniji i ljepši.

Prema svakomu budi uljudan i pristojan.

XVII. Vjenčanje i pirovanje.

Svet je i uzvišen stališ ženitbeni ustanovljen od samoga Boga. Ženitba se ne sklapa samo za neko vrieme, već do smrti; jer je to sveza nerazrješiva, kao što je Spasitelj naš rekao: Što je Bog spojio, čovjek neka ne rastavlja (Math. 19. 6.) Nepametno je zato djevojku silom udavati za onoga, koga ona ne voli. Takova je ženitba obično za oboje nesreća. Mladić si neka sâm steče ljubav i sklonost u djevojke i to dobrim ponašanjem, marljivošću i krepostnim životom. Tako će i djevojka ako je pobožna, razborita, krotka, čedna, radina omilit pametnu mladiću. S toga pametno ne čine oni roditelji, koji si djecu sile na zaruke i vjenčanje samo zbog vremenite koristi, ne pazeć na gore spomenuta svojstva. Takovi roditelji valja da ne znaju za rieči Spasitelja našega: Tražite najprije kraljestvo Božje, i za one: Ne sabirajte sebi blaga na zemlji, gdje moljac i rdja kvari i gdje kradljivci podkapavaju i kradu; nego sabirajte sebi blago na nebu, gdje ni moljac ni rdja ne kvari i gdje kradljivci ne podkapavaju i ne kradu. (Mat. 6. 19. 20.)

Saznav mladić, da se djevojci, koju želi za ženu uzeti, mili njegovo ponašanje i dosadanji njegov život, te da je voljna poći za nj, neka se sporazumi s njezi-

nimi roditelji, da ne bi došao kćeri im u snuboke (prosce), kao da je iz oblaka pao. Ne učini li toga, mogao bi od njih odbit biti, a time bi se u susjedstvu smjehu izvrgao.

Snuboci (prosci) neka odviše ne kuju u zviezde mladiča i ne hvale ga, da je bogat itd., jer upitaju li se roditelji njezini kod znanaca njegovih, pak dočuju li sve protivno onomu, što su bili oni nabajali, ne samo da mu ne će htjeti dati svoje kćeri, nego će ga jošte i kao lažca prezirati. Manje pogrješke roditelji njezini laglje oproste, kad ih mladić sam izpovjedi, nego kad ih od drugih saznadu.

Zaruke se gdjegdje svečano i razkošno obavljaju u nazočnosti mnogih gostiju uz glasbu po ciele noći, što bi trebalo svakako da prestane, jer je to suvišan trošak.

Kada se zaruče, dolaze zaručnici čisto obučeni pred svoga župnika na zapis. Razumije se, da moraju znati molitve i dobro podučeni biti u kršćanskom nauku; jer u protivnom slučaju nastale bi neugodnosti po zaručnike. Iz ozivanja sazna za sklopljene zaruke ciela župa, te se tom zgodom običaju pronašati svakojaki zli glasovi i ogovaranja zaručenih, što čine zli jezici i pokvareno srdce na štetu mnogomu zaručniku i zaručnici. To grešno klevetanje i ogovaranje neka prestane.

Zaručnik si zaručnicu slobodno posjećuje, ali ne prečesto, neka se ne druže na samu već uz roditelje ili skrbnike.

Na vjenčani dan zaručnik čisto i pristojno odjeven, ko što i njegovi svjedoci, koji će pribivati sv. činu, sa kiticom za šeširom ili na prsiuh, kakov je već običaj, neka dodje u opredieljen sat k zaručnici, koja će ih već svečano obučena s viencem na glavi, tim liepim znakom djevičanstva, dočekati, da svi zajedno krenu u crkvu.

U crkvu treba da dodju točno u odredjeno vrieme. Može mladenka prema mjestnomu običaju metnuti na sebe i koju vrpcu (pantliku), samo ne odviše toga na sebe natrpati, što nije liepo, a stoji mnogo.

Ciela svatbena svita neka dodje triezna u sv. mjesto; jer se inače ne bi dozvolilo svjedokom, da prisustvuju i svjedoče sv. činu, a u tom slučaju nastao bi u crkvi metež i žalost po zaručnike.

Putem u crkvu iduć, ako ih glazba prati, ne smiju svatovi odviše amo tamo skakati, ni rukama lamati; jer je to neliepo i nezdravo, kao što i prekomjerno, nečedno pjevanje, vikanje, da ne rečem deranje. Sve to vriedi i kod povratka iz crkve kući.

Došav k oltaru mladoženja se stavi na desno, a mladenka mu s lieva. Dok svećenik moli molitvice i blagosljivlje ih neka kleče oboje.

Vitica ili prsten mora se lahko dati izvući s prsta; jer je neugodno navlačenje njime pred oltarom, a osobito je nečedno, kad si u takovu slučaju koji od zaručnika slinom moči prst, da si laglje prsten s njega snimi.

Obaviv sv. čin u crkvi i primiv blagoslov od svećenika, vraća se svatbena svita u kuću mladenke, gdje počima svečan obrok (svatba), kod kojeg mladenci neka sjede na prvom mjestu.

Redaju se zdravice za zdravicami, koje obično govori svatski starješina, a prva od njih neka se upravi na mladence, koja neka bude iskrena želja i prošnja, da im g. Bog udieli slogu i sreću.

Drugom zdravicom neka se pozdrave roditelji vjenčanika, ako su živi, ako ne, onda njihovi skrbnici.

Još se mogu nazdraviti i svi rodjaci i nazočni gosti.

Pirovanje biva većinom uz glazbu. Tu se i pleše. Kod plesa neka se pazi na što veću čednost.

Ne stiskaj plesačici ruku, niti je čvrsto obuhvaćaj, jer je jedno i drugo nedostojno, kao što i ono, kad ju naglo okrećeš. Svaki tvoj korak i okretaj neka budè čist, pristojan, a ne razkalašen. Ne skači kao da si bez pameti, jer ćeš se uznojiti i lahko se možeš nahladiti, čime ćeš si zdravlje narušiti. Mnogi se tako uznoji, da si po pol sata mora znoj brisati, košulju si pod bradom razkopčuje ili odvezuje, što je nepristojno. Koliko ih je već obolilo te u grob leglo zbog svoje nerazboritosti na plesu!

Za vrieme plesanja ne smije se lula ili cigara u ustima držati; jer je to plesaču nezdravo, a i nečedno; za plesačicu neugodno. Nijedan ples nije potreban i koristan, a najmanje „vanjkušac" zvani, koji treba da izostane ne samo na svatbi već i na svakoj plesnoj zabavi; jer nam valja na pameti imati rieč sv. pisma: „Veselite se u gospodinu, i opet velim veselite se. Čednost vaša budi poznata svim ljudem". (Filip 4. 4.)

Želiš li plesati s kojom od prisutnih žena, umoli ju čedno za to, a ostavi se ružna običaja, koji na mnogih mjestih vlada, da bi ženu ili djevojku za ruku ili rukav silom vukao iza stola ili iz kruga onih, s kojimi se zabavlja i razgovara.

Ne ćeš pokazati junačtva, a niti ćeš biti ljepši, staviš li šešir na jedno uho ili spustiš li ga na zatiljak, nego će razboriti uviditi u tebe šuplju glavu, ali punu vina.

Ako se tko opije, što nikako ne dolikuje pametnu čovjeku, neka ne ide plesat; jer će se na ruglo staviti i biti će samo na muku plesačici.

Pjesme liepa sadržaja smiju se na piru pjevati. Ali sramotne (bećarske) da se ne čuju medju kršćani!

Medju svirači (muzikaši) na ladanju obično je po koji lakrdijaš, koji umije zabavljati društvo za vrieme stanke svojimi smješicami i dosjetkami.

Takav mora izabirati rieči čedne i dostojne društva, kojimi ne će uvrieditи nikoga, te da nikomu ne udari krv u lice zbog njegove neslane šale; pa treba da znate, da se tu nalaze obično i malena djeca, koju bi mogao sablazniti. G. Isus veli, da bi takovu bolje bilo, da mu se objesi mlinski kamen o vrat i spusti u dubinu morsku, nego, da jednoga od malenih sablazni.

Čestim ustajanjem od stola i hodanjem po kutevih ne ćeš ugoditi ni društvu ni domaćinu.

XVIII. Porod i krstitke.

Gospodin reče: „Žena kad radja, ima žalost, jer dodje čas njezin; ali kada rodi diete, više se ne spominje muke od radosti, što se rodi čovjek na sviet. (Iv. 16. 21.)

Kada dakle nadodje čas poroda, nastaje za ženu žalost t. j. prieti pogibao njoj i djetetu, koje će da se rodi. Kada pak sretno porodi, tada se raduje, što je sretno porodila čovjeka na sviet. U porodu neka si žena rodilja pozove vještu primalju (babicu), izpitanu u toj struci, da joj bude na pomoć. Nema li u blizini takove, neka se pozove žena poznata u selu vješta i spretna u tom poslu. Primalja neka sdušno nastoji, da diete sretno dodje na sviet i da mu majka ostane zdrava.

Kod poroda ne treba mužkih glava. Jedini lječnik, ako je takova potreba, neka se pozove; ni djeca neka nisu polag.

Primalja neka ne pripovieda po selu kojekakve smješice o rodilji, koje bi s vremenom mogle biti uzrok mnogoj svadji medju susjedami.

Odmah bježati s djetetom do crkve na krst, nije dobar običaj, izim ako je diete vrlo slabo, te je pogibao, da bi naskoro moglo umrieti. No u tom slučaju može ga okrstiti i primalja, samo treba da to zna obaviti, kako valja. Ne zna li primalja točno i valjano krstiti, dužnost joj je zamoliti duhovnoga pastira, da ju u tom poduči.

Kumove moliti po selu, kada je diete već došlo na sviet, prekasno je; to treba učiniti nekoliko dana prije poroda. Odbiti takovu prošnju nije liepo.

Po obavljenom krstu preporučuje se kumovom, da s djetetom odmah kući otidju, ne pako da dulje vremena u krčmi ostanu, da se opiju tako, da novorodjenčetu smrt prieti u rukuh pijane kume, koja kadkada i ime djeteta zaboravi, koje mu je na krstu dano, te roditeljem kaže drugo nepravo ime.

Kum ili kuma neka ne narivava kumčetu svoga imena; jer bi kadkada moglo biti nepovoljno roditeljem, koji su si namislili drugo ime nadjeti čedu svomu.

Nekoliko dana poslije krsta dolaze kumovi i rodjaci na krstitke, većinom kumice i rodjakinje. Pripravi se tom zgodom u izobilju jela i pića.

Te žene neka se medjusobno razgovaraju, a neka ne stavljaju mnogo pitanja na bolestnu jošte rodilju, čime bi joj dosadile, kao i time, kada bi ju često nudile vinom. Žena bo rodilja mora biti umjerena u jelu i pilu.

Kume i prijateljice ako se malo vinom ugriju, neka ne pokazuju svoju mudrost nad novorodjenim djetetom, izričuć nad njim svaka svoj sud kao sudnice.

Predugo ostajati u takovu mjestu nije uputno; jer nisi siguran, da ne ćeš time dosadan i nepriličan postati mladoj majci.

Rodilja, kada ozdravi, neka ide po primjeru bl. dj. Marije u crkvu na blagoslov, te se neka gosp. Bogu zahvali za sretan porod, a i sebe i diete njenoj zaštiti preporuči.

XIX. O pisanju listova.

Često se čuje, gdje odrasla mladež jadikuje: zašto me roditelji nisu dali u školu, da bih se bio naučio barem brojke poznavati. Žaloste se ovako medju ostalimi najviše momci kod vojničtva se nalazeći. Koji su bili uškolani i školu marljivo polazili, vide tada veliku korist škole u kasnijem životu. Tko je vješt u pisanju, kaže svoje misli i želje u listu, te za njih nitko ne zna, i ne mora za taj posao nikomu ništa platiti, dočim nevješt pismu, mora pisaru svomu za list ili drugi koji sastavak dati svoticu, koja mu je krvavo potrebna za vlastite potrebe.

Marljivo školu polazeći ne samo, da će naučiti poznavati brojke, nego će moći i pismo sastaviti i napisati svojim roditeljem, prijateljem ili komu poglavaru.

Pišuć pismo, drži se ovih pravila:

1. Pazi, da svoje znanje u pisanju zlo ne upotrebljuješ, grdeć bližnjega svoga u pismu i da se nepristojnim ne pokažeš u pismenom općenju s osobami obojega spola.

2. Najprije treba list sastaviti na posebnom papiru, a onda ga istom na čisto prepisati; jer nije liepo, a za onog, komu ga pišeš, neugodno, kada otvoriv list opazi neke izreke crnilom (tintom) izprekrižane, a vrhu toga sitnijimi slovi druge napisane. Koješta dodavati na koncu pisma, nije liepo.

3. Gledaj, da pismo ne zamrljaš crnilom (tintom) ili prstima; zato si ruke operi prije nego ćeš sjesti i pisati. Na list metni komadić čista papira, na kojem ćeš ruku držati, da pisma ne zamažeš.

Pošalješ li pismo zamazano odličnoj osobi ili kojemu poglavaru, držat će te za neuredna, pa moliš li u njem za kakovu uslugu, ne ćeš tako tahko uspjeti, pošto će iz toga zaključivati, da mu ne izkazuješ poštovanje, koje mu pripada.

4. Ne treba ni u listu kojekuda okolišati i rabiti suvišnih rieči, već u kratko čednim načinom napomenuti, što želimo Koliko puta se čitaju velika pisma poslana po momcih kod vojničtva ili u zanatu boravećih, napisana na 6—8 strana, što bi dotičnici lahko reći mogli u nekoliko redaka. Takovi listovi počimaju sa pozdravljanjem, koje se spominje tiekom cielog pisma, a sa pozdravi i svršuju.

Čemu pozdravljati n. pr. ovako: Pozdravljam svog strica Miška i strinu Katu, strica Petra i strinu Baru, brata Imbru i nevjestu Jelu, kuma ovoga i kuma onoga itd. Netko tako napiše ciele litanije imena i prezimena.

Pošto si u kratko kazao svoju želju i prošnju, možeš na koncu kazati: pozdravljam vas dragi roditelji, braću svoju i prijatelje susjede.

Ako pišeš kojemu poglavaru moleć ga za nešto, na koncu lista ne smiješ kazati: Pozdravljam vas, nego reci: Opetujuć svoju poniznu molbu jesam najponizniji N. N. itd.

5. Dopušćeno je pisati roditeljem, djeci i prijateljem na manjem papiru; poglavarom pako i odličnim treba pisati na većem papiru i finijem.

6. Ne samo, da je nepristojno otvarati tudja pisma, već je to i pred sudom kažnjivo djelo; zato se svatko

neka kani svake znatiželjnosti, koja bi ga na taj nedopušćeni čin mogla zavesti.

7. Pismo ne piši nikada, dok si uzrujan i dok si razljućen; jer ćeš žaliti mnogo puta, što nisi pričekao, dok te gnjev mine.

8. Zbog lista puna laskavih i prilizavih rieči, pisao ga komu drago, a osobito kojoj ženskoj, biti će mladić često izsmjehivan, a i malo će mu se vjerovati.

9. Povjeri li ti tko sadržaj dobivena lista, ne raztrubi toga okolo, osobito ako pisac želi, da to ostane tajno.

10. Ime i prezime izvana valja čitljivo i razumljivo napisati sa naslovom, koji ga po njegovu zvanju ide, a omot treba zapečatiti.

11. Nije u redu, pače je nepristojno, poslati komu po pošti pismo neplaćeno. Tim ćeš ne samo uvrieditи onoga, komu pišeš, nego će isti morati platiti dvostruku pristojbu od neplaćena lista.

12. S odgovorom na list ne smije se zavlačiti, već treba što prije odgovoriti.

XX. Moli i radi.

Ljudi budu tiekom svoga života na zemlji od svakojakih pogibelji i suprotivština ko od bure i talasa morskih amo tamo tjerani. Na hiljade ih ima, koji moraju težkom radnjom obitelj svoju uzdržavati; kroz cio svoj život ne samo danom već takodjer noćju moraju se truditi, da si u znoju komadić kruha priskrbe. Ovo je sudbina osobito seljaka i zanatlije, koji moraju ne-

umorno i marljivo raditi, da si tako uzmognu uzdržavati sebe i svoje. Lahko će pako sve to podnašati čovjek, koji ima vjeru i ufanje u Boga. Bez Božje volje ništa ne biva. Valja dakle, da se čovjek molitvom njemu preporuči u svakom poduzeću; na početku i svršetku djela slavi Boga i biti će ti trud blagoslovljen.

Radinost je dužnost svakoga čovjeka. Svaki mora u svojem stališu raditi i kruh si skrbiti. Zato veli sv. apostol Pavao: „Tko ne će raditi, neka ni ne jede".

Radinošću steče si čovjek zasluge kod Boga, koji je čovjeka stvorio za rad i u tu mu svrhu dao duševne sile i prikladne tjelesne udove. Bog, koji je dakle naložio trh radnje, vidi i gleda radeće. On broji sve korake njihove, koje čine, da izpune dužnosti stališa svoga i da si priskrbe potrebni krušac.

Kod djela čuvajmo se svake nezadovoljnosti i neuztrpljivosti, već se radje veselim srcem laćajmo djela, čime ćemo ugoditi Bogu; jer upotrebljavamo snagu i sposobnosti, kojimi nas on obdario i radimo za onaj cilj, za koji nas je Bog stvorio.

Radom zadobivamo ljubav bližnjega. Marljiva čovjeka ljube poglavarstva; jer će si takov vazda toliko steći, da će dužnu daću točno plaćati moći i kućanstvo svoje u liepom redu držati.

Ljubiti će te susjedi, ako si marljiv, jer marljivošću svojom steći ćeš vazda toliko, da ćeš u slučaju nužde pomoći moći bližnjemu svojemu i uslugu učiniti susjedu svomu.

Ljubit će vas vaša djeca; jer marljivošću svojom steći ćete i opet toliko, da ćete ih moći dobro i čestito odgojiti i primjereno stališu odievati.

Poslena će čovjeka svi ljubiti; jerbo koji rado posluje, on čestito živi, ne misli na drugo, nego na svoj

posao, nikoga ne vriedja, niti daje prilike, da njega tko vriedja ili mrzi.

Radom koristimo domovini i samim sebi. Koji je poslen i radin, ne mora se bojati, da će od glada ili nužde umrieti. Neka se svatko ugleda u mrave, koji u ljetu rade, da u zimi imadu hrane. Poznata je ona: Tko u ljeti planduje, taj u zimi gladuje.

Poslom si mnogi prištedi kadkada koji groš, da u slučaju nužde ili bolesti ima kamo poseći i tako izbjeći onomu nepovoljnomu položaju, u kojem bi drugim na teret bio. Mnogo ih ima, koji su se neumornom radinošću podigli i znatan si imetak prištedili; jer su znali, da u hladu kruh ne raste.

Poslen čovjek obično je i pošten, pobožan i bogoljuban; jer nema vremena na zlo misliti i opako raditi. Kada je tielo vazda zabavljeno, onda strasti šute. Radin čovjek ništa pred očima nema do svoje dužnosti, do svog stališa i do svog zvanja. On vazda živi kako živiti mora, najme krepostno i pošteno. Radom se dakle ne postizavaju samo sredstva za ugodan i udoban život, već takodjer i duševni mir i zadovoljstvo.

Marljiv i štedljiv čovjek ne će se u duge zakopati; jer zna za onu: tko je dužan, on je tužan; usuprot nemarnjak, lienjak ne misli na drugo, nego na udoban život, ne stara se i ne tare glave, što će mu na skoro zbog njegove lienosti u vlastitom dvorištu udarati o bubanj i razvlačiti siromaštvo, koje još ima, a sebe i obitelj svoju strmoglaviti u biedu svojom lienošću, rasipnošću i lumparijom.

Takova će čovjeka sve zametavati, sve mrziti. Vlastitim radom ne će se hraniti, već će krasti, a poradi razuzdana i zla življenja svaki će ga oduravati. Lienčina je na teret samomu sebi i drugim ljudem. Grozovita mu je sudbina. Ničim zadovoljan, uvieke nešto želi, da i

sam ne zna što, pa i ne će se vazda sjećati na onoga, od koga dolazi sve dobro i koji nalaže raditi, nego se tuži, da je Bog na njega zaboravio, da ljudi već ne znaju, što je prijateljstvo i t. d. Na sve se tuži samo ne na sebe, koji si je upravo sam kriv svojoj nesreći.

Dok radini podmiruju potrebe žuljevi svojimi, lienčina čeka poderan i u dronjcih omotan na tudju milost, koje ne zaslužuje.

Uzdaj se u Boga i žuljeve svoje. Moli i radi, pak ti trud porošen blagoslovom Božjim ne će biti uzaludan; drži se vazda one naše zlatne: Moli se Bogu, kao da ćeš sutra umrieti, a radi, kao da ćeš sto godina živjeti!